1.01 IZVIRNI ZNANSTVENI ČLANEK
DOI: https://doi.org/10.56420/Kronika.74.3.08
CC BY-SA

BORIS GOLEC*

Neznani in malo znani uradovalni in poslovni zapisi iz zgodnjega novega veka v prekmurščini in kajkavščini

IZVLEČEK

V prispevku so predstavljeni doslej neznani in malo znani zapisi uradovalne in poslovne narave, nastali v zgodnjem novem veku na območju današnje severovzhodne Slovenije, ki je do razpada habsburške monarhije spadalo v okvir Ogrske. Pet jih izvira iz Prekmurja, eden pa iz sosednjega Razkrižja. Dokumenti časovnega razpona med letoma 1565 in 1777 – dve pismi poslovne narave, trije uradovalni dokumenti in vpis poroke v župnijski matični knjigi – po jeziku odstopajo od običajne prakse pisanja v latinščini in deloma madžarščini. Glede na to, da je bilo Prekmurje z Razkrižjem stoletja izpostavljeno močnim kulturno-jezikovnim vplivom sosednjega severnohrvaškega prostora, je prvih pet napisanih v kajkavščini (danes narečje moderne hrvaščine) z nekaj elementi prekmurskega narečja, prekmurščina pa je močneje zastopana šele pri najmlajšem dokumentu. Njihova objava dopolnjuje dosedanje védenje o svetnem in uradovalnem pismenstvu v »ljudskem jeziku« v obravnavanem prostoru.

KLJUČNE BESEDE

Prekmurje, Turnišče, Razkrižje, uradovalno besedilo, poslovno pismo, prekmurščina, kajkavščina

ABSTRACT

UNKNOWN AND LITTLE-KNOWN ADMINISTRATIVE AND BUSINESS RECORDS FROM THE EARLY MODERN PERIOD IN THE PREKMURJE AND KAJKAVIAN DIALECTS

The article presents the previously unknown and little-known records of administrative and business nature that were produced during the early modern period in present-day northeastern Slovenia, which belonged under the Hungarian crown until the disintegration of the Austro-Hungarian Monarchy. Five originate from Prekmurje and one from the neighbouring Razkrižje. The documents dating to the period between 1565 and 1777—two business letters, three administrative documents, and an entry of a marriage into the parish register—linguistically depart from the ordinary practice of writing in Latin and partly Hungarian. Given that Prekmurje and Razkrižje had for centuries been exposed to strong cultural and linguistic influences from the northern Croatian area, the first five documents were written in Kajkavian (now a dialect of modern Croatian) with a few elements of the Prekmurje Slovenian dialect, the use of which became more pronounced in the most recent document. Their publication adds to the existing knowledge of secular and administrative 'vernacular' literacy in the region under discussion.

KEYWORDS

Prekmurje, Turnišče, Razkrižje, administrative text, business letter, Prekmurje Slovenian, Kajkavian

* prof. dr., znanstveni svetnik, ZRC SAZU, Zgodovinski inštitut Milka Kosa, Ljubljana, Slovenija, boris.golec@zrc-sazu.si, ORCID: https://orcid.org/0000-0003-0367-0141

Skupen državni in cerkvenoupravni okvir je stoletja pogojeval veliko večjo kulturno-jezikovno odprtost Prekmurja proti severnohrvaškemu kajkavskemu prostoru kakor proti slovenskemu v avstrijskih dednih deželah. Do ustanovitve škofije v Sombotelu leta 1777, ki je v svoj okvir vključila celotno Prekmurje s Porabjem, je bilo dolnje Prekmurje (politično v okviru Zalske županije) sestavni del zagrebške škofije, gornje Prekmurje (v Železni županiji in györski škofiji) pa z njo tesno povezano v jezikovnem in duhovnem pogledu, neposredno prek tu delujočih hrvaških duhovnikov.[1] Tako se tudi prodor hrvaškega etnonima in lingvonima v kajkavski prostor (namesto prejšnjih poimenovanj Slovenci/Sloveni za ljudstvo in slovenski za jezik) ni ustavil na Muri, ampak je proces identitetne in imenske kroatizacije v 17. in 18. stoletju prehodno zajel še Prekmurce ter pri tem presegel konfesionalno delitev na katoličane in evangeličane.[2] Kajkavščina, od druge polovice 17. stoletja vse pogosteje in v 18. stoletju dokončno imenovana hrvaški (horvatski) jezik, je imela v Prekmurju več stoletij vlogo nadomestnega knjižnega jezika v cerkvi. Izgubila jo je šele s pojavom in razmahom prekmurskega knjižnega jezika s slovenskim imenom (od 1715 evangeličanske in od 1780 močnejše katoliške tiskane književnosti).[3] Poleg tega se je v prekmurski prostor razširila kajkavska svetna pismenost, ki je bila v zgodnjem novem veku v severnohrvaškem prostoru tako na zasebnem kot na uradovalnem področju neprimerno bolj razvita in običajna kakor raba pisne slovenščine v zasebni in uradovalni sferi onstran Mure, Sotle in Kolpe.[4]

V Prekmurju se dolgotrajna prisotnost pisane in govorjene kajkavščine in proces prehajanja k pisani prekmurščini nazorno odražata v dokumentih in zapisih uradovalne in poslovne narave, napisanih v »ljudskem jeziku«. Ti so, gledano v celoti, redke »bele vrane« v množici latinsko in deloma madžarsko pisanih dokumentov, vendar ne tako zelo maloštevilni, kot se je morda zdelo še nedolgo tega; tak vtis je bil gotovo tudi posledica dejstva, da še niso doživeli celovite in sistematične obravnave.

Kajkavščina je imela v tem prostoru na področju pismenstva »v ljudskem jeziku« dolgo dominanten položaj. Opazne kajkavske poteze kažejo vsi štirje najstarejši doslej znani tovrstni uradovalni zapisi. Taka je Martjanska pogodba o zakupu vinograda martjanske cerkve iz leta 1643, ki velja za »najstarejši ohranjeni zapis v prekmurskem jeziku/narečju« (Jesenšek),[5] pri čemer so opredelitve jezika tega, v poznejšem prepisu ohranjenega jezikovnega spomenika različne: od »prekmursko slovenskega« prek »pretežno kajkavskega« do neslovenskega.[6] Martjanska pogodba je tudi najbolj znana, saj je bila prva odkrita in objavljena že v začetku 20. stoletja (1901).[7] Le malo zatem (1905) je doživel objavo pozneje dolgo pozabljeni vpis poroke iz leta 1686 v matični knjigi župnije Turnišče.[8] Potem ko so v 20. stoletju postopoma prihajali na dan mlajši uradovalni zapisi iz druge polovice 18. in zgodnjega 19. stoletja,[9] sta bili šele v začetku 21. stoletja odkriti dve starejši uradovalni besedili, obe prav tako z opaznimi kajkavskimi značilnostmi. Prvo, iz leta 1680, je izročilno pismo kmeta iz Nedelice pri Turnišču; besedilo ima tudi oporočne elemente in se je v prepisu ohranilo v sodnem zapisniku iz srede 18. stoletja.[10] Posebej dragocen je drugi dokument, ki je nastal leta 1722 in še ni doživel celostne objave – obsežen, iz madžarščine preveden odgovor beltinskega graščaka na pritožbe njegovih podložnikov.[11]

Kolikor je mogoče presoditi, (vedno) manj vplivov kajkavskega jezika in pismenstva kažejo doslej evidentirani mlajši prekmurski uradovalni zapisi v ljudskem jeziku, nastali v drugi polovici 18. in v prvih desetletjih 19. stoletja. Gre za dve skupini zapisov, ki se prvič pojavita v šestdesetih letih 18. stoletja: za besedila urbarialne vsebine (tiskani terezijanski urbarji in z njimi povezani rokopisni urbarialni zapisi)[12] in za ce-

1 Prim. Zelko, Zgodovinski pregled, str. 97–104; Jembrih, Izvori za proučavanje, str. 193–194.
2 Golec, *Nedokončana kroatizacija*, str. 93–120.
3 Jesenšek, *Poglavja o različicah*, str. 22–23, 37–38, 101–102, 117, 126, 135–136, 139, 157, 181, 188 in 236–237.
4 Najbogatejša zbirka dokumentov te vrste, napisanih tudi v čakavskem in štokavskem narečju današnje hrvaščine, je nastala pri Hrvaški akademiji znanosti in umetnosti (Arhiv HAZU, Acta Croatica, popis). Ohranjeni dokumenti in zapisi v hrvaščini po številčnosti in raznovrstnosti močno prednjačijo pred slovenskimi, ki so nastajali le izjemoma, večinoma kot prisege (prim. Golec, Uradovalna slovenika, str. 216–224).
5 Jesenšek, *Poglavja o različicah*, str. 326–328.
6 Škafar, Jožef Bagáry, str. 46–47.
7 Historiat objav in obravnav od objave Antona Trstenjaka leta 1901 dalje v: Škafar, Jožef Bagáry, str. 42–47. Prim. Jesenšek, *Poglavja o različicah*, str. 325.
8 [Salaj], Cérkev törjanszka, str. 70.
9 Gl. opombi 12 in 13.
10 Andrej Hozjan, ki je dokument našel, ga je v objavi opredelil kot oporoko s »prevladujočo kajkavščino« (Hozjan, Historično o novoodkritem, str. 367–368; prim. tudi Hozjan, Prekmurje v novem veku, str. 86).
11 Hozjan, Prekmursko »slovensko« besedilo iz leta 1722, str. 289–296. – Po odkritelju dokumenta Andreju Hozjanu gre za »doslej najdaljši znan nenatisnjen posvetni tekst v prekmursko-slovenskem jeziku iz časa pred letom 1800« (Hozjan, Prekmurje v novem veku, str. 87).
12 Tiskani terezijanski urbarji v prekmurščini in kajkavščini iz let 1767–1775 so prvič pritegnili pozornost v tridesetih letih 20. stoletja (Metod Dolenc in Anton Vratuša), pozneje pa sta jih po arhivih sistematično evidentirala

hovska besedila (prisežni obrazci in cehovski redi).[13]

Pričujoči prispevek dopolnjuje védenje o kajkavskem in prekmurskem svetnem pismenstvu z objavo šestih doslej neznanih in malo znanih zapisov poslovne in uradovalne narave časovnega razpona dobrih dveh stoletij med letoma 1565 in 1777. V obravnavo je, kot bomo videli, utemeljeno zajeto tudi pismo iz Razkrižja, kraja, ki je danes v Sloveniji, do obdobja prve Jugoslavije pa je upravno-politično spadal k Medžimurju in cerkvenoupravno še vse do preloma iz 20. v 21. stoletje v zagrebško (nad)škofijo.[14]

V objavo so v kronološkem zaporedju vključeni: dve poslovni pismi, nastali v Murski Soboti in Razkrižju (obe iz leta 1565), pobotnica z gradu Gornja Lendava (1676), že omenjeni vpis poroke v matično knjigo župnije Turnišče (1686), listina o prodaji hiše v trgu Turnišče (1699) in pričevanje turniških tržanov (1777).

Besedila so predstavljena v diplomatičnem prepisu (s podčrtanimi vprašljivimi mesti, npr. ka̲ktium) in zaradi lažjega razumevanja sproti, vrstica za vrstico, prepisana v sodobni črkopis (s slovensko rabo ločil). Kjer se je bilo težko odločiti med dvema možnostma, sta navedeni obe (npr. harmicjar/harmicar).

Pri obravnavi posameznega dokumenta se posvečam zlasti okoliščinam njegovega nastanka. Prednostni namen prispevka je strokovno javnost seznaniti z vsebino in zgodovinskim kontekstom zapisov. Tako puščam ob strani vsebinsko, jezikovno in pravopisno analizo, ki čakajo zlasti na jezikoslovce. Teh vprašanj se mestoma le dotaknem, kolikor gre za posebnosti, na katere se mi je zdelo vredno posebej opozoriti.

POSLOVNI PISMI IZ RAZKRIŽJA IN MURSKE SOBOTE IZ LETA 1565

Pismi poslovne narave iz leta 1565 sta nastali pod peresom dveh carinikov tridesetinarjev in bili poslani istemu naslovniku v danes madžarski Monošter v Porabju (madž. Szentgotthárd, nem. St. Gotthard). Prvo, krajše pismo je datirano v Razkrižju na štajersko-prekmursko-medžimurski tromeji, ki sicer ni nikoli pripadalo Prekmurju, vendar dokumenta samo zaradi te okoliščine ne gre pustiti ob strani, saj je komplementaren z drugim pismom, napisanim v Murski Soboti le tri tedne pozneje, poleg naslovnika in sorodne vsebine pa ju povezuje tudi skupna arhivska provenienca. Pismi sta shranjeni v Državnem arhivu v Gorici v arhivu goriške plemiške rodbine Coronini-Cronberg, kamor sta prišli skupaj z drugimi dokumenti precej manj pomembne goriške rodbine De Grazia. Vodeni sta pod skupnim naslovom »Slavische Correspondenzen der De Grazia 1565«. Prejkone še pred prvo svetovno vojno sta bili transkribirani v sodobni hrvaški črkopis (z več prepisovalskimi napakami) in opremljeni z nemškim prevodom.[15]

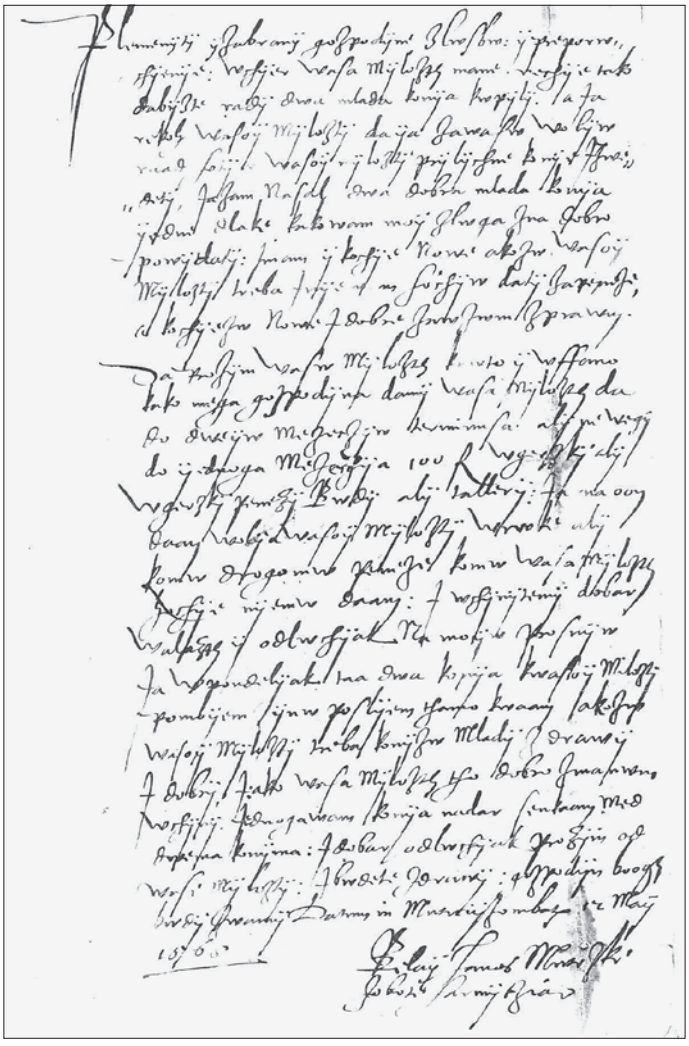
Kolikor je znano, se je pisem v strokovni literaturi dotaknil le tržaški zgodovinar Silvano Cavazza v katalogu k muzejski razstavi o cesarju Maksimilijanu I. (2002), ne da bi navedel hranišče. Zato pa so zelo povedne njegove besede o vsebini in verjetnem razlogu za njuno ohranitev (v prevodu): »Obmejna Hrvaška krajina kot stalno prizorišče vojne je bila ne samo odličen kraj za doseganje vojaške kariere, ampak tudi za iz-

Vanek Šiftar in Marija Kozar-Mukič (Golec, Urbarialia slovenica, str. 279–281). O terezijanskih urbarjih iz Prekmurja na splošno in v luči jezika gl. zlasti: Kozar-Mukič, Jezik urbarjev; Golec, Urbarialia slovenica, str. 278–288; Šövegeš Lipovšek, Prekmurski terezijanski urbarji; Šövegeš Lipovšek, Terezijanski urbarji za Prekmurje.

13 Starejša cehovska besedila v prekmurščini srečamo pri cehih v Turnišču, Beltincih in Črenšovcih. V literaturi je na obstoj zapisov te vrste že leta 1911 opozoril Jožef Klekl, in sicer na pravila čevljarskega ceha v Turnišču. Najstarejša, tedaj še ohranjena v poznejšem prepisu, so bila datirana z letnico 1767 in so imela znanega prevajalca iz latinščine. Druga so bila iz leta 1830, prav tako v poznejšem prepisu in z dvema mlajšima dopolnitvama članov, prisežni obrazec za nove člane pa ni imel datacije ([Klekl], Sostarszki ceh, str. 68–73). Franjo Baš je leta 1931 obravnaval cehovsko knjigo čevljarskega in usnjarskega ceha v Črenšovcih, v katero so leta 1823 zapisali slovenski prevod pravil, ki jih je Marija Terezija leta 1778 podelila enakemu cehu v Beltincih, ter prisežna obrazca za novosprejete člane in za cehovske mojstre (objava: Baš, Izvor prekmurskih cehov, str. 51–56; prim. objavo in obravnavo obeh priseg: Golec, *Slovenska prisežna besedila*, s. p., Čevljarji iz Črenšovcev). Nataša Konestabo (1996) je sklepala, da sta »najstarejši cehovski prisegi zapisani v starem prekmurskem jeziku« prisegi za člane in cehovske mojstre v računski knjigi mešanega ceha v Beltincih, ki ju je objavila v prečrkovani obliki in naj bi nastali med letoma 1777 in 1783 (Konestabo, Razvojna pot, str. 118–119). Med gradivom istega ceha so se ohranila tudi cehovska pravila iz leta 1826 (delna objava: prav tam, str. 121). Dejansko je treba prvenstvo priznati prisežnemu obrazcu za cehovske funkcionarje v knjigi kovaškega ceha v Turnišču; besedilo namreč vsebuje letnico 1764 (*Leta ovoga 1764toga*), pisava pa se ujema z vpisi iz okoli leta 1760 (Jerič, Cehovska tradicija, str. 102–103). Na isti strani je druga roka pozneje zapisala prisežni obrazec za nove člane ceha (prav tam, str. 102), za katerega bo treba čas nastanka šele ugotoviti na podlagi referenčnih zapisov. O prekmurskih cehih in njihovih slovenskih dokumentih gl. tudi: Sukič, Čevljarski ceh; Sedar, Cehovska tradicija.

14 Pregledno o Razkrižju gl. Klasinc, *Arhivski dokumenti*; Grgić, Accepting the Border.

15 ASG, Archivio Coronini Cronberg, Serie Atti e documenti, busta 79, fasc. 190, Slavische Correspondenzen der De Gracia 1565. – Kopije gradiva mi je že leta 2003 priskrbel prijatelj dr. Vojko Pavlin, za kar se mu iskreno zahvaljujem.

Pismo Janoša Belaja, Murska Sobota, 12. maj 1565 (ASG, Archivio Coronini Cronberg, Serie Atti e documenti, busta 79, fasc. 190, Slavische Correspondenzen der De Gracia 1565).

vajanje drugih velikih poslov z veliko možnostjo obogatitve. Giovanni De Grazia, že leta 1569 član goriških deželnih stanov, je dobival denar z dobavljanjem (dornendo) konj in prostitutk za vojaške posadke vzdolž meje s Turki. Pisma [pismi – op. B. G.], ki dokazujejo to nečastno dejavnost, so pisana v hrvaščini. V družinskem arhivu so verjetno ostala ravno zato, ker nasledniki niso razumeli, za kaj gre.«[16]

Prejemnik pisem Giovanni De Grazia se je torej spomladi 1565 zadrževal v Monoštru. Prvo pismo z datumom 20. april mu je tja poslal Pavel Pohakoci (*Paulu∫ Pohakochÿ*), ki je malo prej nastopil mesto tridesetinarja v Razkrižju in se je zdaj povabil k De Grazii, ker bi si v Monoštru rad ogledal lepa dekleta. Po vsem sodeč je bil Pokahoci eden od klientov ali posrednikov za belo blago. Drugo pismo, datirano 12. maja 1565 v Murski Soboti, je podpisal tamkajšnji tridesetinar (harmicar) Janoš Belaj (*Belaÿ Janos Mwrzke Zobote Harmÿcziar*). Vsebina njegovega pisanja je veliko bolj neposredna od prvega, saj je govor o »moralno neproblematični« ponudbi za prodajo in dobavo konj.

De Grazia, ki je očitno dobro razumel jezik pisem, je bil na obmejnem ogrskem ozemlju dobro integriran, če sodimo po zapisovanju njegovega plemiškega naslova in osebnega imena. V obeh pismih je imenovan *knez Januš Grazia* (*knez Janus Grachia*; *knezw Janu∫w Gracie*), v zaglavju prvega pisma pa *knez Ivan Grazia* (*knezw Iwanw Gratia*[e]).

O avtorjih pisem – pri obeh sta sodelovali še drugi, neznani roki, ki sta na zaglavju napisali prejemnikov naslov – ni za zdaj znanega nič več kakor to, kar sta o sebi izpričala sama. Avtor prvega Pavel Pohakoci ob nastanku pisma še ni dolgo služboval pri tridesetinskem uradu v Razkrižju, saj uvodoma pravi: »da sam *sada* u Rac Kaniži na harmincu«. Kot vidimo iz nadaljevanja, je naslovnika Giovannija De Grazio poznal že od prej. Podpisal se je kot *Paulu∫ Pohakochÿ*, pri čemer je priimek zapisan v madžarski obliki, ne da bi bil nujno tudi izvorno madžarski, osebno ime pa je latinizirano. Pisec drugega pisma Janoš Belaj je podpisan kot murskosoboški tridesetinar, po madžarskem zapisovalnem pravilu s priimkom

16 Cavazza, Lingue, società, religione, str. 291. Tudi za te podatke gre iskrena zahvala dr. Vojku Pavlinu.

pred imenom (*Belaÿ Janos*). Murska Sobota je bila tedaj – od ponovne vzpostavitve ogrske obmejne carinske službe s tridesetinskimi uradi konec tridesetih let 16. stoletja – ponovno sedež višjega tridesetinskega urada s šestimi podrejenimi filialami.[17] Kot pove že ime, je bila tridesetina prometna pristojbina, ki so jo na Ogrskem pobirali v višini tridesetine vrednosti trgovskega blaga.

Jezika pisem ni mogoče opredeliti kot tipično kajkavščino zagorsko-medžimurskega prostora, ampak je mestoma blizu čakavščini ali štokavščini, za kar, denimo, govorijo primeri: *gospodin*, *nisam*, *rekoh* (aorist), *učjer*, *povidati*, *divojka*. Po drugi strani pa se okolje bivanja in delovanja piscev jasno odraža v prevzetih madžarskih in nemških izrazih: *penezi* (madž. *pénz*, denar), *harminc* (madž. trideset) za tridesetinski urad, *valast* (madž. *válasz*, odgovor), *šenkati* (nem. *schenken*, podariti). Pri Pohakociju kaže opozoriti na dve posebnosti, ki ju pri Belaju ne srečamo. Prva je ta, da je dvočrkje *ch* uporabljal tako za šumevec [č] – tega je mogoče mestoma interpretirati tudi kot [ć] –, kar je bilo v tem času običajno, kakor za sičnik [c],[18] ki ga je Belaj zapisoval kot *cz*.[19] Druga, pomenljivejša posebnost je dosledno sklanjanje samostalnikov in pridevnikov ženskega spola v tožilniku na -o, kar je značilnost slovenščine: *službo* (dvakrat), *nikakovo novino*, *jedno mlado gospodično*.

Diplomatični prepis s sprotnim prepisom v sodobni črkopis

Prvo pismo
Razkrižje, 20. april 1565, avtor Pavel Pohakoci, tamkajšnji tridesetinar

Plemenithÿ I zebrani I wÿzoko poſtwani knez Janus Grachia
Plemeniti i sebrani i visoko pošt[u]vani knez Januš Gracia,
Poklon I zlwſbo kako wfanomw gozpodinu pothom toga
poklon i službo kako ufanomu gospodinu. Potom toga
Rad bÿh zlÿſathÿ w m dobro zdrawÿe I daÿem w m Na
rad bih slišati v[aše/oj] m[ilosti] dobro zdravje i dajem v[ašoj] m[ilosti] na
znanie da zam zada w Rach Kaniſÿ Na harmÿnchw I Ako
znanje, da sam sada u Rac Kaniži na harmincu, i ako
morem zlobodan bÿthÿ zobom hochw prithÿ do w m I
morem slobodan biti, sobom hoču/hoću priti do v[aše] m[ilosti] i
hochw widÿthÿ w kakowom Mezthw zthoÿthe w m Ierbÿ
hoču/hoću viditi, u kakovom mestu stojite, v[aša] m[ilost], jer bi
Rad widÿthÿ w zenth gottharthu Jezwlÿ lepe dÿwoÿke
rad viditi, u Sent Got(h)artu jesu li lepe divojke
Alÿ lepe znahe zkembÿze w m Razgowaral Mezi wreme=
ali lepe snahe, s kem bi se v[aša] m[ilost] razgovaral mezi vreme-
=nom I morem Naznani dathÿ w m da Ia gwztho krath
nom. I morem na znani dati v[ašoj] m[ilosti], da ja gustokrat
Pÿem za w m dobro zdrawÿe A Ja Neznam Je lÿ zam
pijem za v[aše] m[ilosti] dobro zdravje, a ja ne znam, je li sam
Napomethÿ w m alÿ Nÿzam I w m oprozthithe da Nÿzam
na pometi v[ašoj] m[ilosti] ali nisam. I v[aša] m[ilost] oprostite, da nisam
Nÿkakowo Nowÿno pozlal w m I bog zdrwi wderſÿ
nikakovo novino poslal v[ašoj] m[ilosti], i Bog zdr[a]vi udrži
w m I bog daÿ w m Iedno mlado gozpodÿchno kÿbÿ w m
v[ašu] m[ilost] i Bog daj v[ašoj] m[ilosti] jedno mlado gospodično, ki bi v[ašoj] m[ilosti]
draga bÿla Datem ex Rach Kaniſa dii vigesima aprilis
draga bila. Datem ex Rac Kaniža dii vigesima aprilis
Anno 1565

Vaſe mÿlozthÿ zlwga
Vaše milosti sluga
Pauluſ Pohakochÿ
Paulus Pohakoci
ibidem m[anu] p[rop]ria
ibidem m[anu] p[rop]ria

17 Hozjan, Prvi poštarji, str. 49.

18 Za [č]: *hochw* (dvakrat), *gozpodÿchno, porwchÿl*; za [c]: *Grachia*, *w Rach Kaniſÿ*, *Na harmÿnchw*, *ex Rach Kaniſa*.

19 *Mezeczÿw*, *Mezeczÿa*, *Harmÿcziar*.

I moÿ Towariſ knez iſtwan
I moj tovariš knez Ištvan
zlwſbo porwchÿl w m
službo poručil *v[ašoj] m[ilosti]*
kako ufanomw gozpodinw
kako ufanomu gospodinu.

[Naslov na zaglavju pisma, napisan z drugo roko][20]

Plemenÿtwmw ÿ zebranwmw ÿ wÿzoko,
Plemenitumu i sebranumu i visoko
poſthwanwmw knezw Iwanw Gratia[e]
pošt[u]vanumu knezu Ivanu Gracie,
Mene wffanomw gozpodÿnw ÿ
mene ufanomu gospodinu i
Prÿatellw da ze da tha Lÿzth
prijatelu, da se dá ta list.

Ad Zenth godharth
Ad Sent Got(h)art

[vtisnjen pečat]

Drugo pismo
Murska Sobota, 12. maj 1565, avtor Janoš Belaj, tamkajšnji tridesetinar

Plemenÿtÿ ÿ zabranÿ gozpodÿne zluſbw: ÿ preporw=
Plemeniti i sabrani gospodine, službu i preporu-
chÿenÿe: Wchÿer Waſa Mÿlozth mane rechÿe tako
čjenje. Učjer vaša milost mane rečje tako,
dabÿzte radÿ dwa mlada konÿa kwpÿlÿ. a Ia
da biste radi dva mlada konja kupili, a ja
rekoh Waſoÿ Mÿloztÿ da ÿa zawaſw Wolÿw
rekoh vašoj milosti, da ja za vašu volju
raad hotÿw Waſoÿ miloztÿ prÿlÿchne konÿe Izwe=
rad hoču/hoću vašoj milosti prilične konje izve-
= detÿ, Ia zam Naſal dwa dobra mlada konÿa
deti. Ja sam našal dva dobra mlada konja
ÿedne dlake kako wam moÿ zlwga zna dobro
jedne dlake, kako vam moj sluga zna dobro
powÿdatÿ: Imam ÿ kochÿe Nowe ako zw Waſoÿ
povidati. Imam i kočije nove, ako su vašoj
Mÿloztÿ treba I nÿe wam hochÿw datÿ za peneze,
milosti treba, i nje vam hoču/hoću dati za peneze,
a kochÿe zw Nowe I dobre zew zwm zprawum.
a kočije su nove i dobre ze usum spravum.
Ia prozÿm Waſw Mÿlozth krwto ÿ wffano
Ja prosim vašu milost kruto i ufano
kako moga gozpodÿna damÿ Waſa Mÿlozth da
kako moga gospodina, da mi vaša milost da
do dweÿw Mezeczÿw terminuſa alÿ ne wegÿ
do dveju mesecju terminuša ali ne veči
do ÿednoga Mezeczÿa 100 F Wgerzkÿ alÿ
do jednoga mesecja 100 f[orintov] ugerski, ali
Wgerzkÿ penezÿ Bwdÿ alÿ tallerÿ: Ja na oon

20 V naslovu na zaglavju pisma je nad vsako črko *w* diakritični znak ¨. Glasovno vrednost [u] za tako sestavljeni grafem potrjuje zapis osebnega imena v dajalniku: *Ivanu*.

ugerski penezi budi ali taleri. Ja na oo/on
daam Wolÿa Waſoÿ Mÿloztÿ Wrwke alÿ
dam volja vašoj milosti u ruke ali
komw drogomw peneze komw Waſa Mÿlozth
komu drogomu peneze, komu vaša milost
hochÿe nÿemw daam: I wchÿnÿtemÿ dobar
hoče/hoće, njemu dam. I učinite mi dobar
Walazth ÿ odlwchÿak Na moÿw Proſnÿw
valast i odlučjak/odlučak na moju prošnju.
Ia w pondelÿak taa dwa konÿa kwaſoÿ Miloztÿ
Ja u pondeljak ta dva konja k vašoj milosti
pomoÿem zÿnw poſlÿem thamo kwaam akozw
po mojem sinu pošljem tamo k vam, ako su
Waſoÿ Mÿloztÿ treba konÿ zw mladÿ zdrawÿ
vašoj milosti treba. Konji su mladi, zdravi
I dobrÿ I: ako Waſa Mÿlozth tho dobro zmanwm
i dobri, i ako vaša milost to dobro z manum
wchÿnÿ. Jednoga wam konÿa nadar ſenkaam Med
učini, jednoga vam konja na dar šenkam med
dwema konÿma: I dobar odlwchÿak Prozÿm od
dvema konjima. I dobar odlučjak/odlučak prosim od
Waſe Mÿloztÿ: I bwdete zdrawÿ: gozpodÿn boogh
vaše milosti i budete zdravi, gospodin Bog
bwdÿ zwamÿ Datum in Muraÿzombath 12 Maÿ
budi z vami. Datum in Muraizombat 12. Mai
1565

Belaÿ Janos Mwrzke
Zobote Harmÿcziar

Belaj Janoš Murske
Sobote harmicjar/harmicar

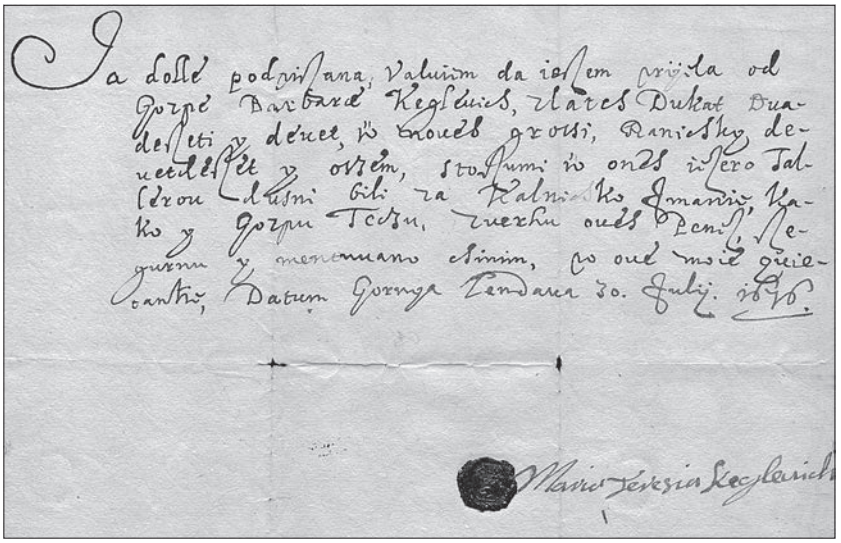
[Pripis na drugem listu]

Ako Waſa Mÿlozth hochÿete zmanwm to wchÿnÿtÿ: tako mÿ
Ako vaša milost hočete/hoćete z manum to učiniti, tako mi
pÿſete pomoÿem zluge zada Jer ÿa w pondeliak
pišete po mojem sluge sada, jer ja u pondeljak,
ako hochÿete tamo konÿe poſlÿem kwaam: da
ako hočete/hoćete, tamo konje pošljem k vam, da
konÿ zw Izteno zada natrawe:
konji su isteno sada na trave.

[Naslov na zaglavju pisma, napisan z drugo roko]

Plemenÿtomw ÿ zabranomw gozpodÿnw knezw
Plemenitomu i sabranomu gospodinu knezu
Januſw Gracie: w zwetom Gotharde zada
Janušu Gracie u Svetom Got(h)arde, sada
bwdwchÿw : mane wffanomw gozpodÿnw
buduću/buduću mane ufanomu gospodinu,
ta lÿzth daze da wrwke
ta list da se dá u ruke.

[vtisnjen pečat]

Pobotnica Marije Terezije Keglević, Gornja Lendava, 30. julij 1676 (Arhiv HAZU, Acta Croatica DC–XVII–62).

Pismi tridesetinarjev iz Razkrižja in Murske Sobote iz leta 1565 sta po dosedanjih ugotovitvah najstarejši ohranjeni datirani pismi in svetni besedili sploh, nastali na tleh današnje Slovenije v kajkavskem oziroma hrvaškem jeziku. Listinam in pismom v hrvaščini s provenienco na Slovenskem je sicer mogoče slediti od sedemdesetih let 16. stoletja dalje. Največkrat so delo tu živečih ali zadržujočih se oseb iz hrvaškega prostora in namenjeni naslovnikom v hrvaških pokrajinah.[21] Obravnavani pismi tridesetinarjev nekoliko odstopata od takšne matrike, ker sta bili poslani v Monošter, na skrajni rob Prekmurja oziroma Porabja, kjer se konča slovenska poselitev. Posebna vrednost pisma Janoša Belaja je ta, da vsebuje najverjetneje najstarejši zapis slovenskega toponima Murska Sobota – v rodilniku kot *Murske Sobote*. Toponim je sestavni del tridesetinarjevega podpisa: *Belaÿ Janos Mwrzke Zobote Harmÿcziar.* Pismo sámo je sicer datirano latinsko in z madžarsko obliko imena kraja (*Datum in Muraÿzombath*). V Belajevem pismu je zanimiv tudi zapis imena Monoštra: *u Svetom Got(h)arde* (*w zwetom Gotharde*). Lahko bi šlo za alternativno ljudsko poimenovanje, ki je bilo v 16. stoletju v živi rabi, ali pa samo za priložnostno kajkavizirano/slovenizirano obliko madžarskega in nemškega krajevnega imena. V Pohakocijevem pismu srečamo samo tujejezično ime kraja: *u Sent Got(h)artu* (*w zenth gotthartu*), v latinskem zapisu *Ad Zenth godharth*. Prav tako je madžarsko ime Razkrižja, Ráckanizsa, enkrat rabljeno v kajkavskem besedilu (*w Rach Kaniſÿ*) in nato še v latinski dataciji pisma (*ex Rach Kaniſa*).

POBOTNICA Z GRADU GORNJA LENDAVA IZ LETA 1676

Kronološko tretji obravnavani dokument je od prejšnjih dveh dobrih sto let mlajši. Gre za pobotnico, napisano v standardnem slogu pobotnic tega časa iz severnohrvaškega prostora in shranjeno v zbirki Acta Croatica arhiva Hrvaške akademije znanosti in umetnosti v Zagrebu.[22] Dokument majhnega formata je podpisala in pečatila plemkinja Marija Terezija Keglević (*Maria Theresia Kegleuich*), datiran pa je 30. julija 1676 na gradu Gornja Lendava (*Gornya Lendaua*), danes Grad na Goričkem. Vsebina je zelo kratka in skopa. Izstaviteljica potrjuje, da je od Barbare Keglević, ki jo v nadaljevanju imenuje teta (*gospu tecu*), prejela del dolga; tega ji je bila Barbara dolžna za posest Kalnik. Marija Terezija je pobotnico samo podpisala in pečatila, sestavila pa jo je druga roka, verjetno pisarjeva.

Natančnejše okoliščine nastanka pobotnice ostajajo neznanka, tako kot ni podatkov o provenienci dokumenta in času njegove uvrstitve v zbirko Acta Croatica. Najbolj logično bi bilo, da je vanjo prišel prek naslednikov arhiva prejemnice Barbare Keglević. Kot ključno se pri tem postavlja vprašanje, zakaj je pripadnica hrvaške plemiške rodbine Marija Terezija Keglević izdala dokument svoji starejši sorodnici prav v Gor-

21 Slabo desetletje mlajše od pisem iz leta 1565 je hrvaško izročilno pismo za vinograd v posesti žumberških uskokov, nastalo leta 1573 v neugotovljeni pisarni v Metliki, prejkone na metliškem gradu ali v mestni pisarni (Golec, Mesto metliških cehovskih dokumentov, str. 226; objava: *Slovenščina v dokumentih*, str. 6 in 23). Največ hrvaško pisanih dokumentov s slovenskega ozemlja je shranjenih v zbirki Acta Croatica v Arhivu HAZU v Zagrebu. Najstarejši med njimi je pismo zasebnika, poslano leta 1579 iz Ormoža mestnemu predstojništvu zagrebškega Gradca (prav tam, DC–II–7, 6. 2. 1579).

22 Arhiv HAZU, Acta Croatica DC–XVII–62, Gornja Lendava, 30. 7. 1676.

Diplomatični prepis s sprotnim prepisom v sodobni črkopis

Ja dolle podpiszana, Valuiem da ieszem prÿela od
Ja dole podpisana valujem, da jesem prijela od
Gozpe Barbara[e] Kegleuich, zlateh Dukat Dua-
gospe Barbare Keglević zlateh dukat dva-
deszeti y deuet, ẅ noueh grossi, Ranichky de-
deseti i devet u noveh groši, raničkі de-
uetdeszet y oszem, stoszumi ẅ oneh iezero Tal-
vetdeset i osem, što su mi u oneh jezero ta-
lerou dusni bili za Kalnichko Imanio, ka-
lerov dužni bili za kalničko imanjo, ka-
ko y Gozpu Teczu, zuerhu oueh Penez, sze-
ko i gospu tecu zverhu oveh penez se-
gurnu y mentuuano chinim, po oue moie quie-
gurnu i mentuvano činim, po ove moje quie-
tantio, Datum Gornya Lendaua 30. Julÿ. 1676.
tantio. Datum Gornja Lendava, 30. julij 1676.

[pečat] Maria Teresia Kegleuich
Marija Terezija Keglević

nji Lendavi. Nanj se navezuje vprašanje, kdo sta sploh bili omenjeni ženski.[23]

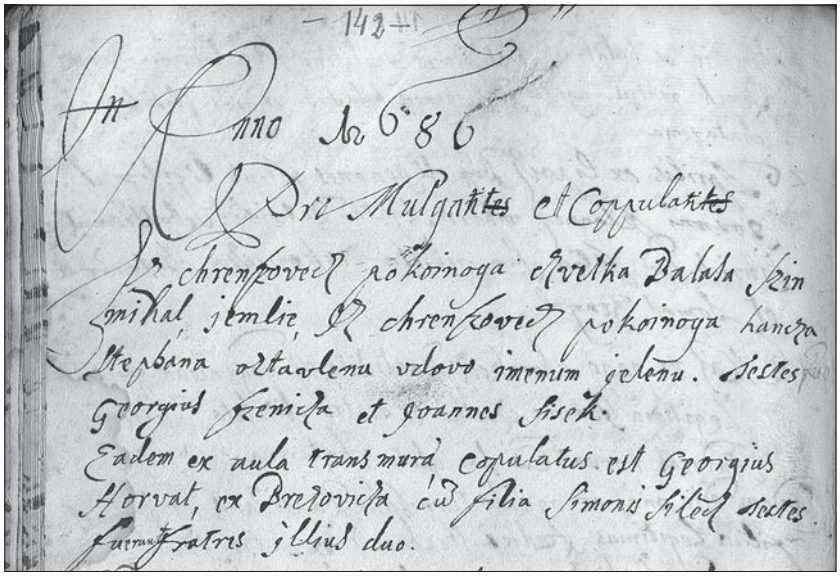
Gornjelendavski grad je leta 1676 še pripadal rodbini Széchy (Seči) oziroma njeni veji Rima-Széchy, ki je ugasnila slabih deset let pozneje. Széchyji so tu gospodarili vse od leta 1365, najprej gornjelendavska veja in nato od druge polovice 16. stoletja rimavska rodbinska veja (iz Slovaške), ki je izumrla z zadnjim moškim potomcem Petrom leta 1684.[24] Marija Terezija Keglević, izstaviteljica pobotnice sorodnici, je vsekakor istovetna s Terezijo Keglević, prvič poročeno s Petrovim bratom Jurijem (*György*), ki je umrl mlad in brez otrok.[25] Kot vdova je postala žena Sigmunda Drugetha, ubitega leta 1684, in umrla leta 1710.[26] Ob izdaji pobotnice je potemtakem s svojim prvim možem živela ali pa se je le prehodno zadrževala v Gornji Lendavi, na gradu svaka Petra Széchyja.[27] Razlog, da se je podpisala samo z dekliškim priimkom Keglević, kar bi bilo lahko zavajajoče, gre po vsem sodeč iskati v dejstvu, da je dokument izstavila sorodnici Barbari Keglević.

Ženski sta izvirali iz stare hrvaške plemiške rodbine, izpričane od 14. stoletja, ki se je od konca 15. stoletja naslavljala s pridevkom Bužimski (de Bwsyn) po Bužimu v Zagrebški županiji, kamor so se njeni pripadniki zaradi turške nevarnosti preselili iz Kninske županije. Rodbina se je v 17. stoletju razdelila na ogrsko in hrvaško vejo, pri čemer so se člani slednje v javnem življenju najpogosteje izkazali kot vojaki, med njimi tudi oče Marije Terezije Ladislav Keglević (1627–1665), vrhovni kapitan Egerszega.[28] Barbara Keglević, ki jo Marija Terezija v pobotnici imenuje teta, je bila očetova sestrična, hči njegovega strica Sigmunda, poročena s Stjepanom Orehovečkim (Oréhoczy).[29] Rodbina Orehovečkih je v 17. stoletju posedovala Kalnik[30] in prav iz naslova kalniške posesti (*za kalničko imanjo*) je, kot izvemo iz gornjelendavske pobotnice, izviral Barbarin dolg mlajši sorodnici Mariji Tereziji.

VPIS POROKE V MATIČNI KNJIGI ŽUPNIJE TURNIŠČE IZ LETA 1686

Med obravnavanimi zapisi je najkrajši osamljen vpis poroke iz leta 1686 v matični knjigi župnije Turnišče.[31] Doslej sicer ni bil popolnoma ne-

23 Za dragoceno pomoč pri ugotavljanju njune identitete se iskreno zahvaljujem prijatelju prof. dr. Hrvoju Petriću.
24 Vidmar et al., *Grad na Goričkem*, str. 32–33.
25 Nagy, *Magyarország családai X*, str. 529 in 534. Prim. Luterán-Turi, A rimaszécsi Széchy család, str. 48. – Jurij bi utegnil biti še živ leta 1681 (prav tam, str. 7).
26 Nagy, *Magyarország családai III*, str. 400 in 405.
27 Koliko se je Marija Terezija zadrževala v Gornji Lendavi in kdaj, bi lahko razkrila njena botrstva, če bi se iz tega časa ohranila krstna matica gornjelendavske župnije (prim. Filipič, *Vodnik po matičnem gradivu*, str. 355). Župnijo je katoliška duhovščina prevzela šele leta 1672 po izgonu protestantskega pastorja (Vidmar et al., *Grad na Goričkem*, str. 34).
28 Majnarić, Katušić, Keglević, str. 227 in 229. – Nagy je Ladislava (Laszlo) pomotoma označil kot kapitana Koprivnice in kot čas njegove smrti navedel leto 1640 (Nagy, *Magyarország családai VI*, str. 152), dejansko pa je bil koprivniški kapitan Ladislavov stric Sigmund (Majnarić, Katušić, Keglević, str. 229).
29 Nagy, *Magyarország családai VI*, str. 152.
30 O rodbini Orehovečki natančno: Maček, *Rod Orehovečkih*.
31 NŠAM, Župnija Turnišče, Matične knjige, R 1677–1725 + P 1685–1726, pag. 142. Digitalizat je dostopen na: https://

Vpis poroke Mihaela Cvetka in Helene Hanc z začetka leta 1686 v turniški krstno-poročni matici (NŠAM, Župnija Turnišče, Matične knjige, R 1677–1725 + P 1685–1726, pag. 142).

znan, saj ga je mimogrede priobčil že Štefan Salaj v prispevku o turniški cerkvi v prekmurskem katoliškem koledarju za leto 1905, in sicer kot primer, kako so nekoč »slovenje gučali«.[32] Po Salaju ga je dobrih sto let pozneje skupaj z napačno letnico 1680 povzela Klaudija Sedar v svoji doktorski disertaciji (2013), kjer je objavila tudi posnetek vpisa v matični knjigi.[33]

Vpis najdemo v obsežni najstarejši ohranjeni turniški krstni in poročni matici, danes shranjeni v Nadškofijskem arhivu Maribor, v katero so krsti in poroke vpisani pomešano po časovno različno dolgih sklopih.[34] Vpisovanje porok se začenja desetletje za krsti na strani 142 z naslovom *Anno 1686 Pro Mulgantes et Coppulantes*. V ljudskem jeziku je samo začetni vpis, a tudi ta ne v celoti, saj so podatki o pričah vključno z njunima osebnima imenoma (*Georgius*, *Joannes*) latinski. Tako kot pri prvem tudi pri naslednjih vpisih ni ne datuma ne navedbe imena duhovnika poročevalca.

V zapisu o poroki Črenšovčanov Mihaela (Mihala) Cvetka in vdove Helene (Jelene) Hanc od kajkavščine odstopa samo sklanjanje samostalnika vdova na -o: *ostavlenu vdovo*, ki bi ga lahko pripisali prekmurskemu vplivu, pri čemer pa sam izraz vdova ni prekmurski,[35] ampak kajkavski.[36] Kajkavsko je prejkone tudi sklanjanje samostalnika *ime* v orodniku kot *imenum*[37] in vsekakor osebnega imena *Jelena* v tožilniku kot *Jelenu* v besedni zvezi: *imenum Jelenu*. Tako prekmurščini kot kajkavščini pa so lastni glagol *jemati* (3. os. ed.: *jemlje*), tudi v pomenu vzeti za moža oziroma ženo,[38] ter

data.matricula-online.eu/sl/slovenia/maribor/turnisce/04337/?pg=72. – Na vpis poroke je pred dobrim desetletjem naletel mag. Tone Krampač in me nanj prijazno opozoril, za kar se mu najlepše zahvaljujem.

32 [Salaj], Cérkev törjanszka, str. 70.

33 Sedar, *Kulturna podoba*, str. 135–136.

34 Knjiga je v NŠAM vodena kot krstna matična knjiga za obdobje 1677–1725 z vpisi porok časovnega razpona 1685–1726 (Filipič, *Vodnik po matičnem gradivu*, str. 337), enako kot že v vodniku po matičnih knjigah iz leta 1972, ko jo je še hranil turniški župnijski urad (*Vodnik po matičnih knjigah*, str. 757). Gre za foliant s 625 paginiranimi stranmi, v katerem so krsti in poroke zaradi naknadne vezave vpisani v zelo različno obsežnih in kronološko pomešanih sklopih. Knjiga se tako začne s krsti leta 1723 (pag. 1) in konča s porokami leta 1698 (pag. 625). Najzgodnejši vpis krsta je izpred 20. decembra 1676 (pag. 544), najmlajši pa ima datum 28. november 1725 (pag. 609). Kronološko prvi vpis poroke ima letnico 1685 (pag. 150), a je nastal naknadno; zapisan je za vpisi porok od 15. junija 1687 dalje, ko je vodenje poročne matice prevzel novi župnik Peter Paulušić (pag. 147: *Incipit Liber Copulatorum …*). Vpisovanje porok se sicer začne nenavedenega dne leta 1686 (pag. 142), najmlajši datirani vpisi pa so vodeni pod datumom 15. december 1722 (pag. 602–603).

35 V *Slovarju stare knjižne prekmurščine* srečujemo samo *vdovico* ter po enkrat izraza *dovica* in *vdóuva* (Novak, *Slovar stare knjižne prekmurščine*, str. 63 in 788). – Novakov slovar prikazuje besedje, uporabljeno v nadnarečnem pokrajinskem knjižnem jeziku, ki se je v Prekmurju uporabljal in razvijal v času od prve knjige (1715) do združitve Prekmurja s preostalo Slovenijo v skupni državi leta 1919. Vilko Novak je besede in besedne zveze izpisal iz 25 jezikovno, avtorsko in vsebinsko najznačilnejših del prekmurskih piscev 18. in 19. stoletja.

36 Besedna zveza *ostavlena vdova* se redno pojavlja v kajkavskih besedilih (*Rječnik hrvatskoga* kajkavskoga *književnog jezika*. *Knjiga treća, 9. svezak*, str. 184; https://kajkavski.hr/pretraga/?q=ostaviti); tako se, denimo, naslavlja tudi Barbara Erdödi v listini, datirani 27. junija 1643 v gradu Olimje na Štajerskem (Arhiv HAZU, Acta Croatica, DC–X–90).

37 Slovar knjižne kajkavščine navaja le obliko: *imenom* (*Rječnik hrvatskoga* kajkavskoga *književnog jezika*. *Knjiga druga, 4. svezak*, str. 62–64; https://kajkavski.hr/pretraga/?q=ime). – Tudi slovar stare knjižne prekmurščine pozna samo obliki *ziménom* in *z-iménom* (Novak, *Slovar stare knjižne prekmurščine*, str. 143).

38 *Rječnik hrvatskoga* kajkavskoga *književnog jezika*. *Knjiga druga, 4. svezak*, str. 201 (https://kajkavski.hr/pretraga/?q=jemati); Novak, *Slovar stare knjižne prekmurščine*, str. 156 (brez navedbe pomena ženitev oziroma možitev).

Diplomatični prepis s sprotnim prepisom v sodobni črkopis (v tem brez latinskega zaključka)

Iz chrenſzovecz pokoinoga czvetka Balasa ſzin
Iz Črensovec pokojnoga Cvetka Balaša sin
Mihal, jemlie Iz chrenſzovecz pokoinoga hancza
Mihal jemlje iz Črensovec pokojnoga Hanca
Stephana oztavlenu vdovo imenum jelenu. Testes
Štefana ostavlenu vdovo, imenum Jelenu.
Georgius Szenicza et Joannes Sisek.

pridevnika *ostavlen* (rod. *ostavlenoga)*[39] in *pokojen* (rod. *pokojnoga*).[40] Pozornost pritegne raba priimka pred osebnim imenom po madžarskem zapisovalnem pravilu, kot je bilo verjetno v navadi tudi med ljudstvom. Pri obeh pričah, katerih imeni sta zapisani latinsko, je zaporedje obrnjeno: najprej ime in nato priimek kot sploh v vsej knjigi.

Vsi naslednji vpisi porok so v celoti latinski, kot da bi se duhovnik matičar že med pisanjem prvega odločil, da ne bo nadaljeval v ljudskem jeziku. Ali pa je s kajkavskim primerom hotel nakazati, na kakšen način naj se poroke oklicujejo. Podatki o pričah bi bili v tem primeru latinski zato, ker niso sestavni del oklica.

Kdo je začel voditi poročni del knjige in je avtor tega zapisa, ostaja neznanka. Nikjer v knjigi namreč v vpisih krstov in porok niso podpisani oziroma navedeni duhovniki poročevalci in krščevalci. Tako ne razpolagamo z referenčnimi rokopisi, na podlagi katerih bi pisca lahko identificirali. Pri vpisovanju porok in krstov se je v tem času zvrstilo več različnih rok duhovnikov. Z gotovostjo je mogoče reči samo, da rokopis ne ustreza pisavi turniškega učitelja Štefana Slavica, ki je svoje ime kot vpisovalec krstov sam ovekovečil konec leta 1683 (*Sub me Stephano Szlavicz Ludi Magistro Terniscensi Schripti Infantes*) in nato krajši čas vodil ta del knjige.[41] Ker pa je upravičeno mogoče pričakovati, da je vodenje porok uvedel in prve vpisal v matično knjigo predstojnik župnije, spada v najožji krog možnih avtorjev vpisa župnik Matija Pavel Tusilović (ok. 1641–ne pred 1698), doma iz Pregrade v Hrvaškem Zagorju, prej župnik v Bogojini in pozneje v Martjancih.[42] Zelo verjetno je v Turnišču še župnikoval ob začetku vodenja poročne knjige leta 1686, glede na to, da je na tem mestu izpričan leto poprej, 29. marca 1685, ko je v krstni matici naveden kot boter.[43]

Pri vpisih porok srečamo malo pozneje še en vpis, ki je deloma v ljudskem jeziku, nastal pa je, malo preden je vodenje poročne matice 15. junija 1687 prevzel novi župnik Peter Paulušić (*Incipit Liber Copulatorum* etc.).[44] Kot zadnjega pred Paulušićevim zapisom o prevzemu ga je zapisala neznana roka, ki ni istovetna z roko avtorja prvega vpisa poroke. V tem vpisu – gre za poroko Mihaela Čučka iz (Velike) Polane in Helene Tivadar iz trga Turnišče – je samo pet zaporedoma navedenih nelatinskih besed, podčrtal pa jih je že pisec sam. Delujejo kot nekakšen vrinek v latinsko besedilo zapisa, v katerem se ženinovo ime ponovi, vendar brez imena njegovega očeta. Kaže, da si je zapisovalec sredi pisanja o izbiri jezika premislil in nadaljeval latinsko. Teh pet nelatinskih besed bi bilo lahko zapisanih tako v prekmurščini kakor v kajkavščini, a gre prej misliti na slednjo. Tudi tu je priimek naveden pred osebnim imenom, drugače kot v latinskem delu vpisa.

Kolikor je znano, gre pri turniškem vpisu poroke iz leta 1686 za najstarejši tovrstni matični zapis, nastal na slovenskih tleh, ki ni v latinščini,

39 *Rječnik hrvatskoga* kajkavskoga *književnog jezika*. *Knjiga treća, 9. svezak*, str. 596–597 (https://kajkavski.hr/pretraga/?q=ostaviti); Novak, *Slovar stare knjižne prekmurščine*, str. 411.

40 *Rječnik hrvatskoga kajkavskoga književnog jezika. Knjiga četvrta, 10. svezak*, str. 184 (https://kajkavski.hr/pretraga/?q=pokojen); Novak, *Slovar stare knjižne prekmurščine*, str. 401, 466 in 889.

41 NŠAM, Župnija Turnišče, Matične knjige, R 1677–1725 + P 1685–1726, pag. 133. prim. Zelko, Zgodovina Bistric, str. 34.

42 O Tusiloviću (Tussilovich) gl. zlasti: Zelko, Zgodovina Bistric; Sedar, *Kulturna podoba*, str. 244 in 297. O njegovem izvoru (*natione Croata, ex possessione Praegrada*), šolanju, starosti in letih duhovništva priča Kazójeva kanonična vizitacija gornjega Prekmurja iz leta 1698 (objava: Zelko, Gradivo za prekmursko cerkveno zgodovino, str. 255). Službo turniškega župnika je nastopil leta 1679 (Sedar, *Kulturna podoba*, str. 244), nato pa je o njem malo podatkov, dokler ga leta 1698 ne srečamo kot župnika v Martjancih (Zelko, Zgodovina Bistric, str. 7; Sedar, *Kulturna podoba*, str. 244 in 297).

43 Kot krstnega botra ga v Turnišču zasledimo trikrat, vsakič z navedbo, da je turniški župnik: dvakrat leta 1680 in zadnjič 29. marca 1685 (NŠAM, Župnija Turnišče, Matične knjige, R 1677–1725 + P 1685–1726, pag. 99, 100 in 140; o tretjem botrstvu tudi Zelko, Zgodovina Bistric, str. 7). V tej župniji je ostal najdlje do leta 1687, ko je mesto župnika zasedel Peter Paulušić (Sedar, *Kulturna podoba*, str. 244; Žnidaršič Golec, Vprašanje umetnostnega naročništva, str. 115).

44 NŠAM, Župnija Turnišče, Matične knjige, R 1677–1725 + P 1685–1726, pag. 147. Digitalizat: https://data.matricula-online.eu/sl/slovenia/maribor/turnisce/04337/?pg=74.

Diplomatični prepis (nelatinski del je v poševnem tisku)

Item ex pago palina *chucska ſztanka ſzin mihali, jemlje*
Michael chucſek Coppulatus est, ex oppido Turnischa Cum
filia Stephani tivadar nomine helena testis fuit Georgius
Szenicza ex pago chrenſzovecz

ampak v ljudskem jeziku.[45] Sledijo mu tri desetletja mlajši slovenski vpisi v poročni matici belokranjske župnije Metlika iz let 1716–1719/20, ki pa so dejansko zapisi oklicev in tako brez podatkov o poročnih pričah.[46] Pred drugo polovico 19. stoletja poznamo nato le še en primer kratkotrajnega vodenja poročne matične knjige v slovenščini, in sicer iz Križevcev na Goričkem. Po legalizaciji evangeličanske Cerkve je nabožni pisatelj Mihael Bakoš v letih 1784–1785 pisal tamkajšnjo prvo krstno in poročno matico v prekmurščini, preden je prešel na madžarščino.[47]

LISTINA O PRODAJI HIŠE S PRITIKLINAMI V TRGU TURNIŠČE IZ LETA 1699

Dobro desetletje mlajši od vpisa poroke v turniški matični knjigi je dokument, ki je prav tako nastal v Turnišču. Med predstavljenimi ni le najobsežnejši, ampak se danes tudi edini nahaja v Prekmurju. Potem ko je bil desetletja (neopažen) shranjen v Pokrajinskem arhivu Maribor (PAM) v Zbirki nerazvrščenega gradiva, je leta 2011 postal sestavni del novooblikovanega arhivskega fonda Trg Turnišče in prišel leta 2024 skupaj z njim v Mursko Soboto, v Enoto za Prekmurje PAM.[48] Gre za izvirnik listine na eni poli papirja s popisanima prvima dvema stranema in naslovom na četrti, katere vsebina je prodaja nepremičnin v trgu Turnišče.

Dokument, zložen v obliki pisma, je na zaglavju naslovljen v latinščini kot »fasija (*Faſsio*)[49] Štefana Slavica za hišo v trgu Turnišče, kupljeno od Blaža Šumana«, kar je treba glede na vsebino razumeti kot posestno pismo oziroma priznanje lastništva. Latinska sta tudi uvodna datacija – 5. januar 1699 »v našem trgu Turnišče« – in zaključek, iz katerega izvemo, da je listino sestavil turniški župnik Peter Paulušić. Pečatil jo je s trškim pečatom v navzočnosti petih oseb – trškega sodnika (*Judice oppidi*), dveh trških svetnikov (*Jurato*) in dveh tržanov (*oppidanis*), ki so se vsi samo podkrižali.

Glavno, nelatinsko besedilo je kajkavsko, napisano z običajnimi formulacijami dokumentov te vrste ter prepleteno z latinskimi izrazi in besednimi zvezami, predvsem pravne narave. Ali in koliko je v tekstu zastopana prekmurščina, ostaja prepuščeno jezikovni analizi. Vsekakor so iz lokalnega okolja vzeti (mikro)toponimi (*pri Labadavčice*, *pri pilju*, *Na ogradi*). Pozornost pritegneta dva načina zapisovanja osebnih imen in priimkov. V latinskih naslovu in zaključku listine je ime pred priimkom (*Stephani ſzlauicz, à Blasio Suman*), medtem ko je pri kajkavskem besedilu zanimivo, da sta ime in priimek kupca in prodajalca navedena po madžarskem zapisovalnem pravilu v obrnjenem zaporedju in z madžarsko obliko osebnega imena (*Szlauicz Iſtuanu, Suman Balas*), kar pa ne velja za ime in priimek župnika (*pred Gozpom Plebanuſsem Petrem Pauluſsich[em]*) in zvonarja (*Mihalia Kraincza*).

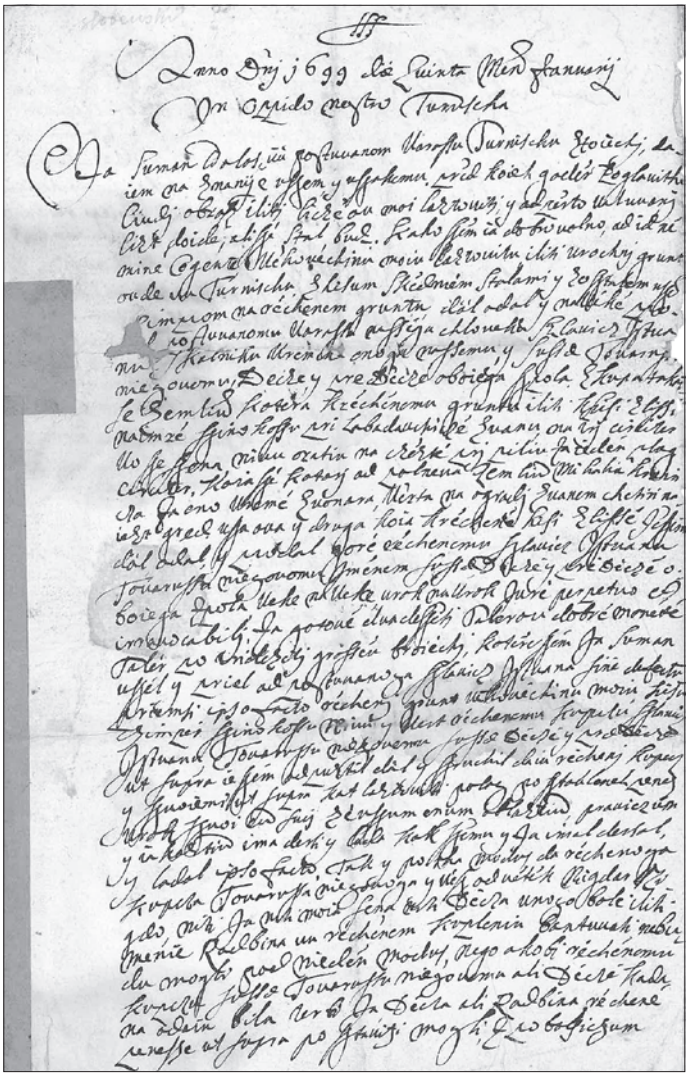
45 Starejši od turniškega vpisa poroke je vsaj en slovenski zapis krsta, in sicer v prvi krstni matici župnije Mengeš, datiran 17. julija 1602 (NŠAL, ŽA Mengeš, Matične knjige, R 1596–1607, s. p.). Prim. Zdešar, Nekaj drobcev, str. 292.

46 Golec, Govoreče kronike, str. 31.

47 Sapač, *Evangeličanska cerkvena občina*, str. 20–22. Prim. Šebjanič, *Protestantsko gibanje*, str. 63.

48 SI PAM/1930, Trg Turnišče, šk. 1, ovoj 4, Zadeva turniškega tržana Štefana Slaviča glede izpraznjene hiše v trgu (obravnavalo in odločilo trško sodišče), 1699 01. 05. – Na dokument me je leta 2011 opozorila Gordana Šövegeš Lipovšek, arhivistka v Pokrajinskem arhivu Maribor, ki se ji za prijaznost iskreno zahvaljujem. Na listino, v prejšnjem stoletju na robovih nestrokovno prelepljeno s samolepilnim trakom, je naletela med urejanjem Zbirke starejšega gradiva (SI PAM/1803), v kateri so bili združeni fragmenti različne provenience (prim. *Vodnik po fondih*, str. 1092), med njimi 23 listin iz trškega arhiva v Turnišču, ki so leta 1933 s posredovanjem dr. Alojzija Trstenjaka prišle v tedanji mariborski banovinski arhiv. Leta 2011 so bile štiri listine privilegijske narave časovnega razpona 1548–1650 odbrane za Zbirko listin (SI PAM/0001), ostalih 19, ki pokrivajo obdobje 1603–1824, pa uvrščenih v novooblikovani arhivski fond Trg Turnišče (SI PAM/1930). V istem fondu je tudi osem strani obsegajoča knjižica s popisom prihodkov in izdatkov trga Turnišče v naturalijah in denarju za leto 1818, ki poleg zapisov v latinščini in madžarščini vsebuje kratek slovenski zapis (SI PAM/1930, Trg Turnišče, šk. 1, ovoj 18).

49 *Fassio* je sicer v ogrskem prostoru pomenilo takojšnje oziroma trenutno poročilo o volji in pogodbah pred uradništvom (*Praesens relatio voluntatis et contractuum coram magistratu*) (Du Cange et al., *Glossarium mediæ et infimæ latinitatis* (http://ducange.enc.sorbonne.fr/fassio)). Za podatek ter prijazno pomoč pri prevajanju in razumevanju latinskih delov obeh turniških dokumentov (tudi naslednjega iz leta 1777) se iskreno zahvaljujem dr. Mateju Hriberšku.

Prva stran turniške listine o prodaji hiše, 5. januar 1699 (SI PAM/1930, Trg Turnišče, šk. 1, št. 4).

Diplomatični prepis s sprotnim prepisom v sodobni črkopis (brez latinskih delov)

[1. stran]

Anno D[omi]ni 1699 die Quinta Mens[is] Januarii
In Oppido nostro Turnischa

Ja Suman Balas uù postuuanom Uaroſsu Turnischu ztoiechi, da-
Ja, Šuman Balaš, vu poštuvanom varošu Turnišču stoječi, da-
iem na znanÿe vſzem, y uſzakemu, pred koiek godér Poglauith[e]
jem na znanje usem i usakemu, pred kojek goder poglavit[e]
liudi obraſz iliti licze ou moi laztouiti, y ad perto ualuuani
ljudi obraz iliti lice ov moj lastoviti, i adperto valuvani
lizt doide, ali ſzé stal bude. Kako ſzem ia dobro uolno, ad id né
list dojde ali se štal bude, kako sem ja dobrovolno ad id ne-
mine Cogente Uèkouéchinu moiu laztouitu iliti urochni grunt
mine cogente[50] *vekovečinu moju lastovitu iliti uročni grunt*
oude uu Turnischu z hisum skédniem stalami y zoſztalem uſzem
ovde vu Turnišču s hižum, škednjem, štalami i z ostalem usem
[cz]improm na réchenem gruntu däl odal y nauéke pro-
cimprom na rečenem gruntu dal, odal i na veke pro-
[da]l poſtuuanomu Uaroſsa naſséga chlouekú Szlauicz Iſtua[-]
dal poštuvanomu varoša našega človeku Slavic Ištva-

50 Latinski deli so v prepisu v sodobni črkopis v pokončnem tisku.

nu skolniku Uremena enoga naſsemu, y ſuſsaᵉ Touaruſ[u]
nu, školniku vremena enoga našemu, i z use tovaruš[u]
niegouomu, Decze, y pre Decze oboiega ſzpola zkupa takai
njegovomu, dece i predece obojega spola skupa, takaj
ſe zemlium kotera kréchénemu gruntu iliti khiſi zliſſi
se zemljum, kotera k rečenemu gruntu iliti k hiži sliši,
naimré ſzino koſsu pri Labadauchiczé zvanu, nu tri circiter
najmre szinokošu pri Labadavčice zvanu, nu tri circiter
Uo ſze ſzena niuu ozatia na czézté pri piliu za iedén plog
voze sena, nivu ozatja/Ozatja na ceste pri pilju za jeden plog
circiter, Koia ſzé k atari ad polneua zemlium Mihalia Krain[-]
circiter, koja se k atari ad polneva zemljum Mihalja Krajn-
cza za eno Uremé zuonara, Uèrta na ogradi zuanem chetiri na[-]
ca, za eno vreme zvonara, verta Na ogradi zvanem, četirina-
iezt gred uſza oua y druga koia kréchené hiſi zliſsé Jéſzem
jest gred, usa ova i druga, koja k rečene hiži sliše, jesem
däl odal, y prodal goré réchenemu Szlauicz Iſtuanu
dal, odal i prodal gore rečenemu Slavic Ištvanu,
Touaruſsu niegouomu Iménem ſuſsaᵉ Deczé y pré Dècze o-
tovarušu njegovomu imenem z use dece i predece o-
boiega zpola Ueke na Ueke, urok na Urok Jurè perpetuo et
bojega spola veke na veke, urok na urok, iure perpetuo et
irrauocabili, za gotoué duadeſzeti Talerou dobré monété
irravocabili, za gotove dvadeseti talerov dobre monete,
Talér po tridezeti groſséu broiechi, kotere ſzém Ja Suman
taler po trideseti grošev broječi, kotere sem ja, Šuman,
uſzél y priel ad postuuanoga Szlauicz Iſtuana *ſine defectu*
uzel i prijel ad poštuvanoga Slavic Ištvana sine defectu
priemsi *ipso facto* récheni grunt uékouéchinu moiu, hiſu
prijemši ipso facto *rečeni grunt, vekovečinu moju, hižu*
czimper ſzino koſsu Niuu y Uert réchenemu kupczú Szlauicz
cimper, sinokošu, nivu i vert rečenemu kupcu Slavic
Iſtuanu Touaruſsu niegouemu ſoſſaᵉ Déczé y praᵉdécze
Ištvanu, tovarušu njegovemu s/z ose dece i predece,
ut ſupra ie ſzém odpuztil dal y ſzruchil da iu récheni kupecz
ut supra jesem odpustil, dal i zručil, da ju/je rečeni kupec
y ſzuoiemi ut ſupra kat laztauiti polag po ſztaúleneh penez
i svojemi ut supra *kat lastaviti polag postavleneh penez*
Urok ſzuoi *eum ſuis* zèuſzum enum oblaztium, prauiczum
urok svoj eum suis *ze vsum enum oblastjum, pravicum*
y ù kaktium ima dersi y lada kak ſzému y Ja imal dersal,
i u kaktium ima, drži i lada, kak semu i ja imal, držal
y ladal ipso facto. Tak y po tha *modus* da réchenoga
i ladal ipso facto. Tak i po ta modus *da rečenoga*
kupcza Touaruſsa niegouoga y Uéſz od uéték Nigdar Ni-
kupca, tovaruša njegovoga i ves odvetek nigdar ni-
gdo, Niti Ja Niti moia ſena niti Décza unogo bole iliti
gdo, niti ja niti moja žena niti deca unogo bole iliti
Menie Rodbina uu rechénem kupleniu bantuuati nebu-
menje rodbina vu rečenem kuplenju bantuvati nebu-
du mogli, pod Niedén Modus, Nego ako bi réchénemu
du mogli, pod nijeden modus, nego ako bi rečenemu
kupczu ſuſſaᵉ Touaruſsu niegouemu ali Déczé kada
kupcu z use tovarušu njegovemu ali dece kada
na òdain bila ter bi Ja Décza ali Rodbina réchené
na odajn bila ter bi ja, deca ali rodbina rečene
peneſze ut ſupra po ſztauiti mogli, z po bolſiczum
peneze ut supra postaviti mogli, s pobolšicum.

[2. stran]
Akobi koia bila úú czimpru pri Nivé ali ſzino koſi
ako bi koja bila vu cimpru, pri nive ali sinokoši
polag ſzugenia y préuigenia raſzumnéh liudi, y akobi Ja
polag sudženja i previdženja razumneh ljudi, i akobi ja
ali od ueték moi réchené po bolſicze né hotél platiti
ali odvetek moj rečene pobolšice ne hotel platiti,
onda récheni kupécz ali od uetek niegou ſzlobodno
onda rečeni kupec ali odvetek njegov slobodno
kot ſzuoi Urok enemu koi po bolſiczu plati odati bu-
kot svoj urok enemu, koj pobolšicu plati, odati bu-
de mogél y ſzlobodén. Za Uekſega pako ſzuédochamztu[a]
de mogel i sloboden. Za vekšega pako svedočamstva
radi, ſzegurnozti y po tuergenia Ualuuania moiega récheno
radi, segurnosti i potvrdženja valuvanja mojega rečeno-
mu Szlauicz Iſtuanu ſuſſa[e] Touaruſſu niegouomu y od
mu Slavic Ištvanu z use tovarušu njegovomu i od-
uetka oboiega ſzpola do ſzual ſzem poglauite naſséga Ua
vetka obojega spola dozval sem poglavite našega va-
roſsa dole po piſzanè liudi pred koie si ie récheni ku[-]
roša dole popisane ljudi, pred koje si je rečeni ku-
pécz polag Nauade do né ſzél ieden naiezt pintou Uina, y
pec polag navade donesel jedenajest pintov vina i
zuerhu ſ uſzéga toga radi ztalnazti Ue[...]uéchné dal szem
zverhu s/z usega toga radi stalnasti ve[ko]večne dal sem
pred Gozpom Plebanuſsem Petrem Pauluſsich[em] [...]
pred gospom plebanušem Petrem Paulušićem
meno onoga Uaroſsa péchat goré poſztauiti y réchené szué-
meno onoga varoša pečat gore postaviti i rečene sve-
doke koteri ſzu na ſzveti bili po piſzati y meſzto pécha
doke, koteri su na sveti bili, popisati i mesto peča-
ti kriſse poſztauiti Actum in Turnischa die et Anno ut ſupra
ti križe postaviti. Actum in Turnišča die et anno ut supra.

Idem qui ſupra

Per mé Petrum Pauluſsich
Plebanum loci de Voluntate Uendito
ris et oppidi per ſigillum impreſsum
Pra[e]ſentibus his Testibus emptioni
et Uenditioni adstantibus
ut pote
Matthia Czigan eo tum Judice
oppidi x
Stephano Maruſsa Jurato x
Stephano Suman Jurato x
Francisco Suir x
Joanne Luitér oppidanis x

[vtisnjen trški pečat]

[Zaglavje – naslov listine]

Faſsio Stephanj ſzlauicz
ſuper domo empta in oppido
Turnischa à Blasio Suman
Anno ut intro [sic!]

Sestavljanje listin v kajkavščini v zgodnjem novem veku na območju današnje severozahodne Hrvaške ni bilo neobičajen pojav, iz Prekmurja pa poleg obravnavane turniške listine poznamo le še t. i. Martjansko pogodbo iz leta 1643,[51] ki ima več potez prekmurščine kakor turniška. Samo ugibati je mogoče, ali je bila raba kajkavščine kot jezika listin v trgu Turnišče razširjena praksa ali je šlo za osamljen primer, ki mu je morda botrovala želja prejemnika listine. Ne gre namreč prezreti, da je prejemnik Štefan Slavic znal brati in pisati, saj je šlo za župnijskega učitelja (*školnik*).[52] Kot izvemo iz kanonske vizitacije zagrebške škofije iz leta 1698, je bil domačin.[53] V Turnišču je kot učitelj deloval vsaj od leta 1683 in še leta 1702, naslednje leto pa srečamo njegovega naslednika. Potrjeno je tudi, da ni skrbel samo za cerkveno glasbo, ampak je vodil pravo šolo za dečke.[54] Ni dvoma, da je imela v tej šoli svoje mesto (tudi) kajkavščina in da je »školnik« Slavic uporabljal kajkavske učne pripomočke, tako kot so se duhovniki pri pridiganju opirali na kajkavske tiske.[55]

Pomudimo se samo še pri piscu listine, župniku Petru Paulušiću (ok. 1654–1715). V turniški župniji je župnikoval 28 let, od srede leta 1687 do smrti. Potem ko je po študiju v Zagrebu in Bologni leta 1686 prejel mašniško posvečenje od zagrebškega škofa, je zelo kratek čas služboval kot župnik v Guščerovcu pri Križevcih in v Čakovcu.[56] Od kod natanko je prihajal, razpoložljivi viri ne povedo. O njegovem izvoru priča samo oznaka *Croata* v vizitacijskem zapisniku zagrebške škofije iz leta 1690.[57]

PISNO PRIČEVANJE IZ TRGA TURNIŠČE IZ LETA 1777

Najmlajši med predstavljenimi šestimi dokumenti, ki prav tako izvira iz trga Turnišče, je edini, za katerega je pisec navedel, v katerem jeziku je napisan: v prekmurski slovenščini (*Vandalico Idiomate).* Gre za listinsko pričevanje turniškega trškega sodnika in petih trških svetnikov ob vizitaciji Turnišča 25. februarja 1777, shranjeno med spisi plemiške generalne skupščine Zalske županije v Arhivu županije Zala v Zalaegerszegu.[58] Vizitacijo sta izvedla namestnik županijskega sodnika Baltazar Somsics (Šomšič) kot načelnik enega od petih oziroma šestih upravnih okrajev v županiji ter županijski zapriseženec Ferenc Kregar.[59]

Dogajanje je opisano v dveh različicah na enem listu papirja. Na prvi strani je slovensko pisno pričevanje šestih podkrižanih Turniščanov, overjeno s podpisoma obeh vizitatorjev. Na drugi strani je pričevanje podano še v latinskem prevodu, naslovljenem kot: *Tenor Teſtimonialium Praemissarum Vandalico Idiomate concinatarum eſt talis* (Vsebina prej navedenega pričevanja, zapisanega v slovenskem jeziku, je naslednja).

Razen Somsicsevega in Kregarjevega podpisa je celotno besedilo pisala ista, tretja roka, skoraj brez dvoma pisar, ki je v Turnišče prišel skupaj z njima. Poleg prekmurske slovenščine in latinščine srečamo še tretji jezik, madžarščino, v kateri so za vsakega od šestih turniških podpisnikov navedeni priimek, ime in funkcija. Njihovi priimki so po madžarskem zapisovalnem pravilu na prvem mestu – tako kot tudi v slovenskem besedilu pri navedbi Somsicsa in Kregarja –, osebna imena pa so madžarska, pri čemer je uporabljen madžarski sestavljeni grafem *cs* za [č]. Kot prvi podpisnik je zapisan trški sodnik (*varos Biro*), ki mu sledi pet trških svetnikov (*E/kit*). Enotno oblikovani križci pričajo o tem, da je podpisnike dejansko podkri-

51 Prim. objavo v: Stelê, Gradivo za prekmursko zgodovino, str. 8–9, in prepis v gajici: Škafar, Jožef Bagáry, str. 43–44.

52 O njem prim. Sedar, *Kulturna podoba*, str. 251.

53 NAZ, KV, Protokol 71/II, pag. 81.

54 Štefan Slavic je kot učitelj prvič omenjen novembra 1683, ko je v krstno matico (namesto duhovnikov) vpisoval krste otrok (*Sub me Stephano Szlavicz* etc.) (NŠAM, Župnija Turnišče, Matične knjige, R 1677–1725 + P 1685–1726, pag. 133), in nato dve leti zatem, ko se je oženil (*eodem Ludimagister*) (prav tam, pag. 150; vpis vrinjen naknadno med vpise po 15. juniju 1687). Z imenom in priimkom ga navajata še kanonski vizitaciji iz let 1699 in 1702, leta 1703 pa je imel že naslednika (NAZ, KV, Protokol 72/III, pag. 403, 558 in 649). V vizitaciji za leto 1688 se omenjata samo učiteljevo domovanje in šola (*Domus Ludi Magistri et Schola*) brez učiteljevega imena (NAZ, KV, Protokol 70/Ib, pag. 242), iz vizitacije leta 1690 pa izvemo, da je neimenovani učitelj poučeval dečke iz premožnih družin (prav tam, pag. 393).

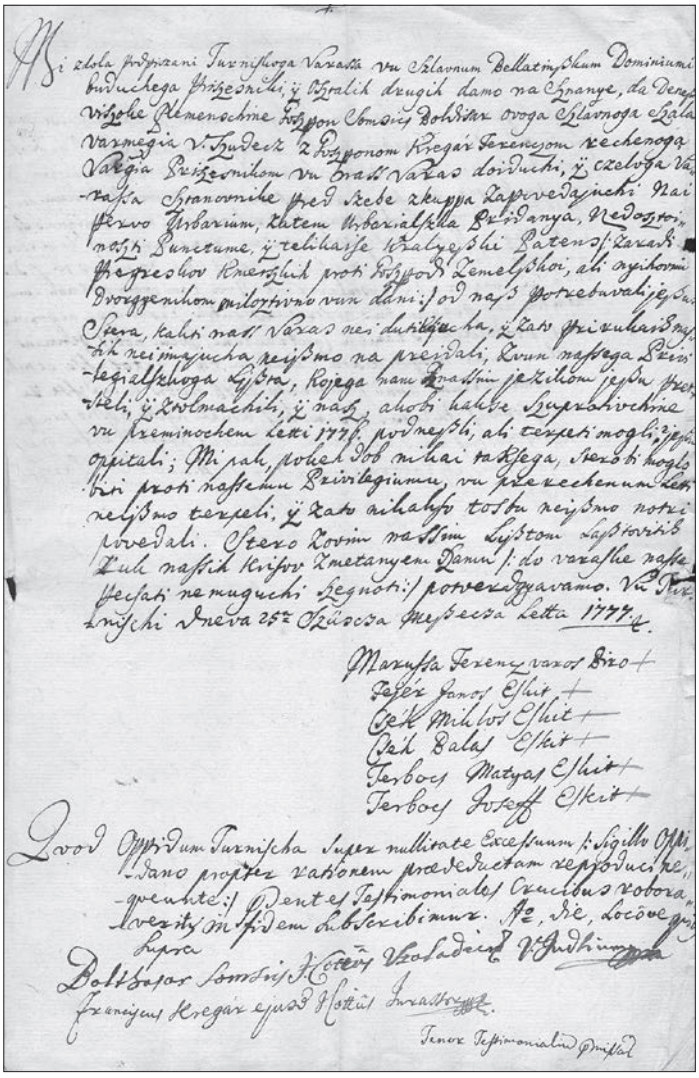
55 Opozoriti kaže, da je v vizitacijskem zapisniku iz leta 1698 med maloštevilnimi knjigami v turniškem župnišču naveden »en nov hrvaški evangelij« (*Evangelium Croaticum unum novum*) (NAZ, KV, Protokol 71/II, pag. 74).

56 Gl. Paulušićev najpopolnejši biogram v: Žnidaršič Golec, Vprašanje umetnostnega naročništva, str. 115–116. Prim. Sedar, *Kulturna podoba*, str. 244.

57 NAZ, KV, Protokol 70/Ib, pag. 391. Prim. Golec, *Nedokončana kroatizacija*, str. 103, op. 399.

58 MNL ZML, IV 1. Zala Vármegye Nemesi Közgyűlésének iratai, šk. 53, úrbéri ügyek, št. 62, 25. 2. 1777. – Tudi ta dokument je odkrila in mi ga prijazno posredovala Gordana Šövegeš Lipovšek, za kar se ji iskreno zahvaljujem.

59 V terezijanski dobi je bil v Zalski županiji na čelu vsakega upravnega okraja županijski sodnik (*judex nobilium*, okrajšano *judlium*); namestniki županijskih sodnikov (*vicejudex nobilium*, okrajšano *vicejudlium*) so delovali kot sodnikovi pomočniki v upravnih in sodnih zadevah, zapriseženci (*juratus assessor*, okrajšano *jurassor*) pa so podžupanoma oziroma županijskim sodnikom pomagali pri vsakdanji upravi (Horváth, Oris uprave, str. 30–31). V letih okoli 1777–1780 se je od najzahodnejšega in obenem največjega okraja Egerszeg s sedežem v županijskem središču Zalaegerszegu odcepil šesti okraj Lövő s središčem v Zalalövőju, v katerega je spadalo tudi dolnje Prekmurje s Turniščem (Horváth, Oris uprave, str. 25 in 40 (zemljevid)).

Pisno pričevanje turniških tržanov, 25. februar 1777 (MNL ZML, IV 1. Zala Vármegye Nemesi Közgyűlésének iratai, šk. 53, úrbéri ügyek, št. 62).

žala ena roka, vešča peresa in zato po vsem sodeč pisarjeva. Pozornost pritegne tudi raba prekmurskega preglasa pri zapisu imena meseca v datáciji: *süšca*[60] *meseca* (*Szüscza Meszecza*).

Iz vsebine izvemo, da sta vizitatorja sklicala prebivalce trga in od njih zahtevala, naj predložijo urbar, urbarska dopolnila, točke splošnih prepovedi ter cesarsko-kraljevi patent zoper uporne kmete. Ker jih Turniščani niso imeli in naj jih (nekateri od njih) tudi ne bi zadevali, niso mogli predložiti nič drugega razen svojega »privilegija« (*zvun našega privilegijalskoga lista*),[61] ki so jim ga prebrali in razložili v njihovem jeziku (*kojega nam z našim jezikom jesu pretšteli i stolmačili*). Nato so javno potrdili, da so se v preteklem letu 1776 ravnali po njem, da niso doživeli nikakršnih nepravilnosti oziroma ničesar, kar bi bilo z njim v nasprotju, tako da niso imeli nobenih pritožb. Pričevanje je s križci podpisalo šest zgoraj omenjenih trških funkcionarjev, vendar brez trškega pečata, ker ga ni bilo pri roki.

Med slovensko in latinsko različico je pomenljivo terminološko neskladje: v latinski beremo *Contractum*, tj. pogodba, v slovenski pa *naš privilegialski list* in *naš privilegium*. Samo tega so lahko Turniščani predložili vizitatorjema, ker urbarja in urbarskih dopolnil niso premogli. Stvar je mogoče razumeti le, če vemo, da trgi z novo terezijansko urbarialno ureditvijo (1767–1774) večinoma niso dobili svojega urbarja, ampak so zanje sestavili pogodbe, v katerih je bil določen letni

60 V stari prekmurščini je bilo süšec ime za februar, ne za marec (prim. *Nájszvetesega Szrca Jezusovoga*, str. [6]). Datacija tako ni v neskladju s tisto v latinskem prevodu besedila, 25. februar, kot bi se zdelo na prvi pogled.

61 Med slovensko in latinsko različico je pri tem izrazu neskladje, v latinski namreč beremo *Contractum*, v slovenski pa naš *privilegialski list* in *naš privilegium*. Tako se postavlja vprašanje, ali je bil mišljen turniški trški privilegij iz leta 1548, pozneje večkrat potrjen, ki se je sredi 17. stoletja z združitvijo trga v rokah enega zemljiškega gospoda, grofa Nádasdyja, razširil s približno polovice na celotno trško naselbino, ali pa je morda šlo za kaj drugega. O trškem privilegiju: Hozjan, Privilegiji trga Turnišče, str. 5–10.

znesek plačila.[62] Zlasti trgi in vasi, ki so imeli z zemljiškim gospodom sklenjene pogodbe, so namreč enotnim urbarjem nasprotovali, ker so bili zanje manj ugodni kakor prejšnja pogodba. Trg Turnišče, kot večina trgov v Zalski županiji, kljub sodnim pritiskom ni popustil in urbarja ni sprejel.[64] Turniščani so tako vizitatorjema leta 1777 pokazali pogodbo, ne pa morda trškega privilegija,[65] kot bi lahko razumeli iz slovenskega besedila, če ne bi bil na voljo tudi njegov latinski prevod.

Diplomatični prepis s sprotnim prepisom v sodobni črkopis (brez latinskih delov)

[1. stran]

Mi zdola podpiszani Turniſkoga Varassa vu Szlavnum Bellatinszkum[63] Dominiumi
Mi, zdola podpisani turniškoga varaša vu slavnum belatinskum dominiumi
buduchega Priszesniki, ÿ Osztalih drugih damo na Sznanye, da Denesz
budučega prisežniki, i ostalih drugih, damo na znanje, da denes
viszoke Plemenschine Goszpon Somsics Boldisar ovoga Szlavnoga Szala
visoke plemenščine gospon Šomšič Boldižar, ovoga slavnoga Zala
varmegia V.[ice] Szudecz z Goszponom Kregár Ferenczom rechenoga
varmedža vicesudec, z gosponom Kregar Ferencom rečenoga
Var[me]gia Priszesnikom vu nass Varas doiduchi, ÿ czeloga Va=
varmedža prisežnikom, vu naš varaš dojduči, i celoga va-
-raſsa Sztanovnike pred szebe zkuppa Zapovedajuchi Nai
raša stanovnike pred sebe skupa zapovedajuči naj-
pervo Urbarium, zatem Urbarialſzka Pridanya, Nedosztoi=
prvo urbarium, zatem urbarialska pridanja, nedostoj-
noszti Punctume, ÿ telikaiſe Kralyeszki Patens /: zaradi
nosti punktume i telikajše kraljeski patens / zaradi
Pregreskov Kmetszkih proti Goszpodi Zemelszkoi, ali nyihovim
pregreškov kmetskih proti gospodi zemelskoj ali njihovim
Dvorgyenikom miloztivno vun dani :/ od nasz potrebavali jeszu:
Dvorjenikom/dvordženikom milostivno vun dani / od nas potrebavali jesu,
Stera, kakti nass Varas nei dutikejucha[66], ÿ zato pri rukaih naſ=
štera, kakti naš varaš nejdutikejuča i zato pri rukajh na-
-sih nei imajucha neiszmo na preidali, Zvun naſsega Privi[-]
ših nejimajuča nejsmo naprej dali zvun našega
-legialſzkoga Liszta, kojega nam Sznassim jezikom jeszu Pret-
privilegijalskoga lista, kojega nam z našim jezikom jesu pret-
-steli, ÿ ztolmachili, ÿ nasz, akobi kakse Szuprotivchine
šteli i stolmačili, i nas, ako bi kakše suprotivčine
vu preminochem Letti 1776. podneszli, ali terpeti mogli? jeszu
vu preminočem leti 1776. podnesli ali trpeti mogli, jesu
oppitali; Mi pak, pokeh dob nikai takſega, Stero bi moglo
opitali. Mi pak, pokehdob nikaj takšega, štero bi moglo
biti proti naſsemu Privilegiumu, vu prerechenum Letti
biti proti našemu privilegiumu, vu prerečenum leti
neiszmo trpeli, ÿ zato nikakſo tosbu neiszmo notri
nejsmo trpeli, i zato nikakšo tožbu nejsmo notri
povedali. Stero Zouim nassim Lisztom Lasztovitih
povedali, štero z ovim našim listom lastovitih
Ruk[67] naſsih kriſov Zmetanyem Szamu /: do varaſke naſse
ruk naših križov zmetanjem samu /do varaške naše
Pecſati ne muguchi Szegnoti:/ potverdgyavamo. Vu tur=
pečati nemoguči segnoti/ potverdžavamo. Vu Tur-
=niſchi dneva 25[a] Szüscza Meszecza Letta 1777.

62 Šövegeš Lipovšek, Terezijanski urbarji, str. 197.

63 Dvočrkje *sz* je tu zapisano z ligaturo *ß*, tako kot v nadaljevanju v besedah: *Denesz*, *Kralyeszki*, *Zemelszkoi*, *nasz*, *jeszu*, *neiszmo*, *Liszta*, *jeszu*, *neiszmo*, *podneszli*, *jeszu*, *neiszmo*, *Lisztom*, *Lasztovitih* in *Meszecza*.

64 Šövegeš Lipovšek, Terezijanski urbarji, str. 201.

65 O trškem privilegiju gl. op. 61.

66 Popravljeno, prvotno verjetno: *dutikaecha*.

67 Prva črka je popravljena.

nišči dneva 25. süšca meseca leta 1777.
Maruſsa Ferencz varos Biro +
Fejér Janos Eſkit +
Cséh Miklos Eſkit +
Cséh Balas Eſkit +
Terbocs Matyas Eſkit +
Terbocs Joseff Eſkit +

Quod Oppidum Turniſcha Super nullitate Exceſsuum /: Sigillo Oppi=
=dano propter rationem praedeductam repproduci ne=
=queunte:/ P[rae]sentes Testimoniales Crucibus robora=
=veritur in fidem Subscribimus. A[nn]°, die, Locove quibus
Supra
Balthasar Somsics I:[nclyti] Co[mi]t[a]tus Szaladien[sis] V:[ice] Judlium[68] m[anu] p[rop]ria
Franciscus Kregár ejusdem I:[nclyti] Co[mi]t[a]tus Jurassor[69] m[anu] p[rop]ria

Tenor Teſstimonialium P[rae]missarum

[2. stran]

Tenor Teſtimonialium Praemissarum Vandalico Idiomate concinatarum
eſt talis.

Infrascripti Oppidi Turniſchensis Inclyto Dominio Bellatinczensi ingre=
=miati Jurati, Caeterique Incolae recognoscimus, quod P.[raenobilis] ac G[ene]rosus
D[omi]nus Balthasar Somsics I:[nclyti] Co[mi]t[a]tus hujus Szaladiensis v:[ice] Judlium
cum D[omi]no
Franciſco Kregár, Juraſsore ad nos veniens, primo Urbarium, deindè
Appendices, Puncta Prohibitorum Generalium, nec non Benignas S[ancti]S[si]mae
Ca[esar]ae Regi[min]ae Ma[iesta]ttis Patentales contra renitentes, et Desertorum
fautores clementer elargitas a nobis una omnibus in P[rae]sen=
tiam sui coaccersitis postulaverint: Quae tam quam nos non concer=
=nentia, nec Prae manibus nostris exiſtentia producere nequivera=
=muſ, produximus tamen Contractum, quem nobis genuinè
explanarunt, nosquè juxta eumdem tractatos eſse, et nihil
in Contrarium anno praeterito 1776. nobis accidiſse re=
cognovimuſ, In cujus fidem haſ, usuali Sigillo nostro prae ma=
nibus nostris haud exiſtente, crucibus proprio pugno ductiſ
Signavimuſ, et roboravimuſ Literaſ Teſtimoniales. Turniſcha
Die 25ª Mens[is] Febr.[uarii] A[nn]° 1777.

B. N° 18°

Besedilo je zanimivo zaradi vrste upravnih izrazov, kot so: (*turniški*) varaš (*turniškoga varaša*) – trg (Turnišče), *belatinski dominium* (*vu slavnum belatinskum dominiumi*) – gospostvo Beltinci, *prisežniki* – trški svetniki, *slavnoga Zala varmedža vicesudec* – namestnik županijskega sodnika Zalske županije, *varmedža prisežnik* – županijski zaprisežence.

Jezik podpisanega in overjenega pričevanja je izrecno izpričan trikrat: v glavnem besedilu kot *naš jezik* (*z našim jezikom),* enako v latinski različici besedila (*nobis genuinè*), v naslovitvi slednje pa kot *slovenski jezik* (*Vandalico Idiomate*) v pomenu prekmurščine. Pisec se je vsekakor potrudil pisati prekmursko, vendar je v jeziku čutiti tudi kajkavske vplive, ki kažejo, da se je bil vajen izražati kajkavsko. Oziralni zaimek *ki/kateri* je pisal prekmursko kot *šteri*, a ima enkrat tudi *koji* (*kojega*). Množinski preteklik glagola *biti* se pojavlja samo kot *jesu* (trikrat), kajkavska sta glagol *potvrdžavati* (*potverdgyavamo*)[70] in besedna zveza *lastovitih ruk*, po kajkavskem vzoru pa utegnejo biti tvorjena tu-

68 Okrajšava za *vicejudex nobilium*.
69 Okrajšava za *juratus assessor*.
70 Prim. *potverdženja* (*po tuergenia*) v turniški listini iz leta 1699.

di deležja na -č (*dojduči*, *zapovedajuči*, *nejdutikejuča*, *nejimajuča*, *nemogući*).[71] Odprto ostaja vprašanje, ali je glavno besedilo nastalo najprej v prekmurščini ali je šlo za prevod iz latinske predloge.

Pisarja ne poznamo, po vsej verjetnosti pa je bil Prekmurec. Enako velja za vizitatorja Baltazarja Somsicsa in Ferenca Kregarja, ki sta morala prav tako obvladati jezik okolja, v katerem sta delovala. O Somsicsu, namestniku županijskega sodnika, je znano, da je bil mrtev že leta 1779; kaže celo, da je prebival v Turnišču, vendar ni tam umrl.[72] Kregarja pa srečamo v enaki funkciji še leta 1782 in tudi takrat v zvezi z urbarji.[73]

NAMESTO ZAKLJUČKA

Predstavljeni poslovni in uradovalni dokumenti oziroma zapisi časovnega razpona dobrih dveh stoletij dopolnjujejo védenje o zgodnjenovoveški pisni praksi v »ljudskem jeziku« v najvzhodnejši slovenski pokrajini, ki je bila do zadnje četrtine 18. stoletja pod močnim in neposrednim vplivom kajkavskega kulturno-jezikovnega prostora. Tako kot si je prekmurščina v 18. stoletju utrla pot v tiskano knjigo, najprej pri evangeličanih in nato še pri večinskih katoličanih, se je od kajkavščine postopoma emancipirala tudi kot pisni uradovalni jezik. V Turnišču, od koder izvirajo zadnja tri besedila (1686, 1699 in 1777), se prehod od kajkavščine k prekmurščini ne kaže samo v jeziku najmlajšega dokumenta, ampak tudi v cehovskih besedilih iz druge polovice 18. in zgodnjega 19. stoletja.[74] Ti dokumenti, tako kot tukaj objavljeni, povečini še čakajo na tekstovno in jezikovno analizo.

Financiranje
Prispevek je nastal v okviru temeljnega raziskovalnega projekta J6-60104 (*Kolektivne identitete in stanovska družba med Srednjo in Jugovzhodno Evropo od iznajdbe tiska do pojava narodnih gibanj*) in raziskovalnega programa P6-0052 (*Temeljne raziskave slovenske kulturne preteklosti*), ki ju iz javnega proračuna sofinancira Javna agencija za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije.

71 Deležja na -č in -ši je prekmurski knjižni jezik 18. stoletja sicer prevzel iz stare cerkvene slovanščine (Jesenšek, *Prekmurski jezik*, str. 24–27).

72 Med skrbstvenimi zadevami plemiške generalne skupščine Zalske županije so ohranjeni spisi iz leta 1779, ki zadevajo sirote, tri otroke, Baltazarja Somsicsa (*Boldiszár Somsits*) iz Turnišča (Šövegeš Lipovšek, *Vodnik po arhivskem gradivu*, str. 23). Somsicsevega imena ni v turniški mrliški matici (prim. NŠAM, Župnija Turnišče, Matične knjige, M 1742–1851, s. p.).

73 Zelko, *Gospodarska in družbena struktura*, str. 464, 467 in 468.

74 O cehovskih besedilih gl. op. 13.

Izjava o dostopnosti podatkov
Raziskovalni podatki, obravnavani v prispevku, so na voljo v prispevku samem.

VIRI IN LITERATURA

ARHIVSKI VIRI

Arhiv HAZU – Arhiv Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, Zagreb
Acta Croatica

ASG – Archivio di Stato di Gorizia
Archivio Coronini Cronberg

MNL ZML – Magyar Nemzeti Levéltár Zala Vármegyei Levéltára, Zalaegerszeg
IV.1 Zala Vármegye Nemesi Közgyűlésének iratai

NAZ – Nadbiskupijski arhiv Zagreb
KV – Kanonske vizitacije

NŠAL – Nadškofijski arhiv Ljubljana
ŽA (Župnijski arhiv) Mengeš

NŠAM – Nadškofijski arhiv Maribor
Župnija Turnišče

SI PAM – Pokrajinski arhiv Maribor, Enota za Prekmurje
PAM/1930, Trg Turnišče

LITERATURA

Baš, Franjo: Izvor prekmurskih cehov. *Odmevi. Literarno-kulturna revija* 2, 1931, št. 1–3, str. 51–59.

Cavazza, Silvano: Lingue, società, religione. *Divus Maximilianus. Una Contea per i Goriziani 1500–1619* (ur. Silvano Cavazza). Mariano del Friuli: Edizioni della Laguna, 2002, str. 285–301.

Du Cange et al.: *Glossarium mediæ et infimæ latinitatis*. Niort: Le Favre, 1883–1887 (http://ducange.enc.sorbonne.fr).

Filipič, Igor: *Vodnik po matičnem gradivu in zapisnikih duš v Nadškofijskem arhivu Maribor, Stanje 2024*. Maribor: Nadškofija Maribor – Nadškofijski arhiv, 2024. Elektronska izdaja (Popisi, vodniki in inventarji Nadškofijskega arhiva Maribor. Zvezek 5).

Golec, Boris: Govoreče kronike – od latinščine k slovenščini: najstarejše slovenske oklicne knjige. *Clotho* 7, 2025, št. 1, str. 27–60. DOI: https://doi.org/10.4312/clotho.7.1.27-60

Golec, Boris: Mesto metliških cehovskih dokumentov ter Metlike in Bele krajine v slovenskem uradovalnem pismenstvu zgodnjega novega veka. *Metliška cehovska knjiga* (ur. Janez Weiss). Metlika: Belokranjski muzej, 2023, str. 213–240.

Golec, Boris: *Nedokončana kroatizacija delov vzhodne Slovenije med 16. in 19. stoletjem: po sledeh hrvaškega lingvonima in etnonima v Beli krajini, Kostelu, Prekmurju in Prlekiji*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, 2012 (Thesaurus memoriae. Opuscula 3). DOI: https://doi.org/10.3986/9789612543839

Golec, Boris: *Slovenska prisežna besedila trških skupnosti in neagrarnih poklicnih skupin do konca predmarčne dobe*. Ljubljana: Inštitut za slovensko literaturo in literarne vede ZRC SAZU, Zgodovinski inštitut Milka Kosa ZRC SAZU, 2011. https://nl.ijs.si/e-zrc/prisege2/

Golec, Boris: Uradovalna slovenika od začetkov do prelomne srede 19. stoletja. *Jezik in slovstvo* 65, 2020, št. 3–4, str. 215–235.

Golec, Boris: Urbarialia slovenica – po sledeh urbarjev in urbarialnih registrov v slovenskem jeziku med 17. in 19. stoletjem. *Arhivi* 29, 2006, št. 2, str. 275–304.

Grgić, Stipica: Accepting the Border, Choosing the Border: The Štrigova and Razkrižje Micro-region in the First Half of the 20th Century. *Prispevki za novejšo zgodovino* 57, 2017, št. 3, str. 26–43.

Horváth, Bernadetta: Oris uprave in pravosodja na Madžarskem in v Zalski županiji v terezijanski dobi. *Zbornik soboškega muzeja 16–17* (ur. Franc Kuzmič). Murska Sobota: Pokrajinski muzej, 2011, str. 23–41.

Hozjan, Andrej: Historično o novoodkritem prekmurskem zapisu iz 1680 in o natisnjenem nekrologu za Rozo Rebeko Schrattenbach, grofico Nádasdy, iz 1718. *Prekmurska narečna slovstvena ustvarjalnost. Zbornik mednarodnega znanstvenega srečanja, Murska Sobota, 14. in 15. julij 2003* (gl. ur. Jože Vugrinec). Murska Sobota: Ustanova dr. Šiftarjeva fundacija Petanjci, 2005, str. 367–373.

Hozjan, Andrej: Prekmursko »slovensko« besedilo iz leta 1722. *Neznano in pozabljeno iz 18. stoletja na Slovenskem* (ur. Miha Preinfalk). Ljubljana: Zgodovinski inštitut Milka Kosa ZRC SAZU, Slovensko društvo za preučevanje 18. stoletja, 2011, str. 289–296. DOI: https://doi.org/10.3986/9789619219812

Hozjan, Andrej: Prekmurje v novem veku. *Pregled zgodovine Prekmurja: preteklost Prekmurja od prazgodovine do konca 20. stoletja* (ur. Andrej Hozjan). Murska Sobota: Pomurska akademska znanstvena unija (PAZU), 2021, str. 65–102.

Hozjan, Andrej: Privilegiji trga Turnišče v luči ohranjenih virov. *Varašanci – prekmurski meščani: trg Turnišče v arhivskih virih* [ni navedbe urednika]. Maribor: Pokrajinski arhiv, 2011, str. 5–10 (Katalogi, zvezek 36).

Hozjan, Andrej: Prvi poštarji v Prekmurju in Pomurju. O delu prvih vojnopoštnih postaj na obeh bregovih Mure v 16. stoletju. *Zbornik soboškega muzeja 6* (ur. Janez Balažic). Murska Sobota: Pokrajinski muzej, 2001, str. 49–62.

Jembrih, Alojz: Izvori za proučavanje književno-jezičnih hrvatsko-slovenskih veza u 16., 17. i 18. stoljeću u istočnoj Štajerskoj i Prekmurju. *Prekmurska narečna slovstvena ustvarjalnost. Zbornik mednarodnega srečanja, Murska Sobota 14. in 15. julij 2003* (gl. ur. Jože Vugrinec). Murska Sobota: Ustanova dr. Šiftarjeva fundacija, 2005, str. 186–203.

Jerič, Saša: Cehovska tradicija v občini Turnišče. *Turnišče* (ur. Jasmina Denša in Janja Adanič Vratarič). Turnišče: Občina, 2018, str. 98–109.

Jesenšek, Marko: *Poglavja o različicah slovenskega jezika*. Maribor: Univerza, 2024 (Mednarodna knjižna zbirka Zora 155). DOI: https://doi.org/10.18690/um.ff.6.2024

Jesenšek, Marko: *Prekmurski jezik med knjižno normo in narečjem*. Maribor: Univerzitetna založba Univerze, 2018 (Mednarodna knjižna zbirka Zora 129).

Klasinc, Peter Pavel: *Arhivski dokumenti o dogodkih v Štrigovi in okolici v prvih letih po drugi svetovni vojni*: (od nasilnega določanja meje do »nepotrebnih« likvidacij). Ljubljana: Zavod 25. junij, 2009 (Novo mesto: Špes grafika).

[Klekl, Jožef = kj]: Sostarszki ceh v Törniscsi. *Kalendar NAJSZVETESEGA SZRCA JEZUSOVOGA Na navadno leto 1911*. Szombathely: Cerkvena stamparija, [1911], str. 67–73.

Konestabo, Nataša: Razvojna pot cehov v Prekmurju. *Pokrajinski muzej Murska Sobota: katalog stalne razstave* (ur. Janez Balažic in Branko Kerman). Murska Sobota: Pokrajinski muzej, 1997, str. 151–160.

Kozar-Mukič, Marija: Jezik urbarjev Slovenske okrogline (Tótság) v 18. stoletju. *Nemzetközi szlavisztikai napok II.* (ur. Károly Gadányi). Szombathely: [Művelődési Minisztérium Nemzetiségi Önálló Osztálya], 1986, str. 115–120.

Luterán-Turi, Sarolta: A rimaszécsi Széchy család 16–17. századi leszármazása, *Turul. A Turul folyóirat alapítója a Magyar Heraldikai és Genealógiai Társaság* (Budapest), XCVI/1, 2023, str. 42–48.

Maček, Pavao: *Rod Orehovečkih od Svetog Petra Orehovca: Rodoslovna rasprava: S priloženim rodoslovnim stablom*. Zagreb: Društvo za povjesnicu Zagrebačke nadbiskupije »Tkalčić«, 2008 (Radovi, knj. 17).

Majnarić, Ivan, Katušić, Maja: Keglević. *Hrvatski biografski leksikon. 7 Kam–Ko*. Zagreb: Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2009, str. 227–231.

Nagy, Iván: *Magyarország családai. Czímerekkel és nemzékrendi táblákkal. Harmadik kötet* [III. zvezek]. Pest: Nyomatott Beimel J es Kozma Vazulnál, 1858.

Nagy, Iván: *Magyarország családai. Czímerekkel és nemzékrendi táblákkal. Hatodik kötet* [VI. zvezek]. Pest: Kiadja Ráth Mór, 1860.

Nagy, Iván: *Magyarország családai. Czímerekkel és nemzékrendi táblákkal. Tizedik kötet* [X. zvezek]. Pest: Kiadja Ráth Mór, 1863.

Nájszvetesega Szrca Jezusovoga VELIKI Kalendár za Lüdsztvo Na 1905-to Návadno leto. Szombathely: Cerkvena stamparija, [1905].

Novak, Vilko: *Slovar stare knjižne prekmurščine*. Ljubljana: ZRC, Založba ZRC SAZU, 2006.

Rječnik hrvatskoga kajkavskoga književnog jezika. Knjiga druga, 4. svezak, hiršavski – kaḷati (se). Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, 1988.

Rječnik hrvatskoga kajkavskoga književnog jezika. Knjiga treća, 9. svezak, okol–pedesetoletni. Zagreb: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, 2002.

Rječnik hrvatskoga kajkavskoga književnog jezika. Knjiga četvrta, 10. svezak, Pedńic–poniznomolben. Zagreb: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, 2005.

[Salaj, Štefan]: Cérkev törjanszka, nigda z-iménom czérkev Bl. D. Márie v-nébovzéte za pod logom. *Nájszvetesega Szrca Jezusovoga VELIKI Kalendár za Lüdsztvo Na 1905-to Návadno leto*. Szombathely: Cerkvena stamparija, [1905], str. 68–71.

Sapač, Tadeja: *Evangeličanska cerkvena občina Križevci v najstarejših matičnih knjigah* (diplomsko delo). Maribor, 2013.

Sedar, Klaudija: Cehovska tradicija v Prekmurju. *Neznano in pozabljeno iz 18. stoletja na Slovenskem* (ur. Miha Preinfalk). Ljubljana: Zgodovinski inštitut Milka Kosa ZRC SAZU, Slovensko društvo za preučevanje 18. stoletja, 2011, str. 271–288. DOI: https://doi.org/10.3986/9789619219812

Sedar, Klaudija: *Kulturna podoba JV Prekmurja v 17. in 18. stoletju* (doktorska disertacija). Nova Gorica, 2013.

Slovenščina v dokumentih skozi stoletja. Razstava ob 25-letnici samostojnega delovanja Arhiva Slovenije. Ljubljana, 8. do 17. februarja 1971 (ur. Ema Umek). Ljubljana: Arhiv SR Slovenije, 1971 (Publikacije Arhiva SR Slovenije, Katalogi, Zvezek 1).

Stelê, Fr.[ance]: Gradivo za prekmursko zgodovino. *Časopis za zgodovino in narodopisje* 24, 1927, št. 1–2, str. 1–8.

Sukič, Štefan: Čevljarski ceh v Turnišču, *Kronika* 23, 1975, št. 1, str. 24–29.

Šebjanič, Franc: *Protestantsko gibanje panonskih Slovencev. (Od začetkov reformacije do obdobja dualistične ureditve Avstro-Ogrske)*. Murska Sobota: Pomurska založba, 1977.

Škafar, Ivan: Jožef Bágari, Anton Trstenjak in Martjanska pogodba iz leta 1643. *Kronika* 20, 1972, št. 1, str. 39–49.

Šövegeš Lipovšek, Gordana: Prekmurski terezijanski urbarji. *Zbornik soboškega muzeja 18/19* (ur. Franc Kuzmič). Murska Sobota: Pokrajinski muzej, 2012, str. 23–36.

Šövegeš, Gordana: Terezijanski urbarji za Prekmurje. *Urbarji na Slovenskem skozi stoletja* (ur. Matjaž Bizjak in Lilijana Žnidaršič Golec). Ljubljana: Arhiv Republike Slovenije, 2016, str. 175–206.

Šövegeš Lipovšek, Gordana: *Vodnik po arhivskem gradivu o Prekmurju v Arhivu županije Zala v Zalaegerszegu*. Maribor: Pokrajinski arhiv, 2009.

Vidmar, Polona in Žiberna, Igor in Radovanovič, Sašo in Krpič, Danijela: *Grad na Goričkem*. Maribor: Ostroga, 2012.

Vodnik po fondih in zbirkah Pokrajinskega arhiva Maribor (ur. Slavica Tovšak). Maribor: Pokrajinski arhiv, 2009 (Vodniki. Pokrajinski arhiv Maribor; 1).

Vodnik po matičnih knjigah za območje SR Slovenije II (ur. Ema Umek, Janez Kos). Ljubljana: Skupnost arhivov Slovenije, 1972 (Skupnost arhivov Slovenije. Vodniki).

Zdešar, Anton: Nekaj drobcev stare slovenske besede iz mengeških krstnih knjig. *Etnolog* 10–11, 1937–1939, str. 288–300.

Zelko, Ivan: *Gospodarska in družbena struktura turniške pražupnije po letu 1381. Die wirtschaftliche und gesellschaftliche Struktur der Urpfarre Turnišče nach dem Jahr 1381*. Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1972 (Razprave SAZU, Razred za zgodovinske in družbene vede: 7/5).

Zelko, Ivan: Gradivo za prekmursko cerkveno zgodovino. *Acta ecclesiastica Sloveniae 5. Miscellanea*. Ljubljana: Teološka fakulteta, Inštitut za zgodovino Cerkve, 1983, str. 227–320.

Zelko, Ivan: Zgodovina Bistric. *Sad ljubezni do Boga in domovine* (ur. Gizella Hozian). [Gornja Bistrica]: samozaložba (Murska Sobota: Pomurski tisk): [1972], str. 5–38.

Zelko, Ivan: Zgodovinski pregled cerkvene uprave v Prekmurju. *Zbornik ob 750-letnici mariborske škofije 1228–1978*. Maribor: Mariborski škofijski ordinariat, 1978, str. 103–116.

Žnidaršič Golec, Lilijana: Vprašanje umetnostnega naročništva pri treh dolnjeprekmurskih župnikih, ki so v poznem 17. stoletju študirali v Bologni. *Acta historiae artis Slovenica* 28, 2023, št. 1, str. 101–125. DOI: https://doi.org/10.3986/ahas.28.1.03

SUMMARY

Unknown and Little-Known Administrative and Business Records from the Early Modern Period in the Prekmurje and Kajkavian Dialects

The article presents the previously unknown and little-known records of administrative and business nature that were produced during the early modern period in the present-day northeastern Slovenia, which belonged under the Hungarian crown until the disintegration of the Austro-Hungarian Monarchy. Five records originate from Prekmurje and one from the neighbouring Razkrižje; the latter, now located in Slovenia, was an administrative-poli-

tical unit of Međimurje until the First Yugoslavia and from a church-administrative perspective remained part of the Zagreb (arch)diocese all until the turn of the twenty-first century.

The common state and church-administrative framework had for centuries moulded a much greater cultural and linguistic receptivity of Prekmurje and Razkrižje towards the northern Croatian Kajkavian area than the Slovenian milieu and the Austrian hereditary territories. Until the establishment of the Diocese of Szombathely in 1777, Lower Prekmurje (politically falling within the framework of the Zala County/Comitatus Zala) was part of the Diocese of Zagreb, and Upper Prekmurje (in the Vas County/Comitatus Vas and the Diocese of Györk) had close linguistic and religious ties to it, shaped by the Croatian clergy working here. Kajkavian (now a dialect of modern Croatian), increasingly referred to as the Croatian language from the second half of the seventeenth century onwards and definitively in the eighteenth century, had for centuries served as an auxiliary liturgical language in Prekmurje. In addition, Kajkavian secular literacy spread into the Prekmurje region from the northern Croatian territory.

The long-term presence of written Kajkavian and the process of transitioning to written Prekmurje Slovenian (now a modern Slovenian dialect) are clearly manifested in the documents and records of administrative and business nature, written in 'vernacular'. As Prekmurje Slovenian paved its way to printed book in the eighteenth century, first among the Protestants and then also among the majority Catholic population, it gradually emancipated itself from the dominant Kajkavian as a written administrative language.

This article adds to the knowledge of Kajkavian and Prekmurje Slovenian secular literacy with the publication of six previously unknown and little-known business and administrative records from the two-hundred-year interval between 1565 and 1777. The publication chronologically presents the following: two business letters written in Murska Sobota and Razkrižje, respectively (both dating to 1565), a receipt from Gornja Lendava Castle (1676), an entry of a marriage into the Turnišče parish book (1686), a document concerning a house sale in the market town of Turnišče (1699), and a testimony of the Turnišče market town dwellers (1777). The texts are presented in a diplomatic transcription and applying modern spelling for a better understanding. The principal aim of the article is to present the professional public with the content and historical context of the records, while their in-depth content, linguistic, and orthographic analysis has yet to be conducted by linguists.

